

Regeringens proposition

1982/83: 98

om statsmyndigheternas inlåning av konstverk;

beslutad den 23 februari 1983.

Regeringen föreslår riksdagen att anta det förslag som har tagits upp i bifogade utdrag av regeringsprotokoll ovannämnda dag.

På regeringens vägnar

INGVAR CARLSSON

BO HOLMBERG

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen behandlas de statliga myndigheternas rätt att från utomstående låna konstföremål för lokalutsmyckning och att i samband därmed gentemot ägaren ikläda sig ansvar för de inlånade föremålen, m. m.

Det föreslås att de statliga myndigheterna i fortsättningen skall få låna konstföremål enligt riktlinjer som framgår av propositionen.

CIVILDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1983-02-23

Närvarande: statsrådet I. Carlsson, ordförande, och statsråden Sigurdson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, Andersson, Boström, Bodström, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Thunborg

Föredragande: statsrådet Holmberg

Proposition om statsmyndigheternas inlåning av konstverk

1 Inledning

I en skrivelse den 25 februari 1976 hemställde domstolsverket att finansdepartementet skulle meddela föreskrifter om statens inlåning av konst från icke-statliga institutioner, avseende bl. a. statens ansvar för den inlånade konsten.

Domstolsverkets skrivelse remissbehandlades.

Efter ytterligare utredning gav budgetdepartementet i december 1981 ut rapporten (Ds B 1981:18) Konst i statliga verk. Rapporten, som bör bifogas protokollet i detta ärende som *propositionsbilaga 1*, innehåller bl. a. en redogörelse för gällande rätt och mynnar ut i ett förslag till reglering av de statliga myndigheternas lån av konstverk från utomstående för lokalutsmyckning, m. m.

Även över rapporten har ett antal remissinstanser yttrat sig. Till protokollet bör fogas en sammanställning av dessa remissyttranden, *propositionsbilaga 2*.

2 Allmänna synpunkter

Det har visat sig att det under senare år har blivit allt vanligare att statliga myndigheter för lokalutsmyckning lånar in konstföremål som inte är i statens ägo. I departementsrapporten läggs fram ett förslag till reglering av sådana lån. Med lån avses därvid också deposition och hyra. Enligt förslaget skall i fortsättningen bara vissa långgivare få komma i fråga. Vidare föreslås en reglering av frågan vilket ansvar myndigheterna får ikläda sig vid lånen, m. m.

Rapportförslaget grundas på en enkät bland ett stort antal myndigheter. Enkäten belyser lånens omfattning och vilket ansvar som myndigheterna

har iklätt sig i samband därmed. Myndigheterna har också redovisat sin syn på en framtida lösning av hithörande frågor.

De flesta av de instanser som har yttrat sig över rapporten är positivt inställda till de framlagda förslagen. Många uttrycker sin tillfredsställelse över klarläggandena i rapporten och ser det som angeläget att statens ansvar för inlånade konstföremål regleras. Tanken på att begränsa kretsen av långgivare accepteras av flertalet instanser. Att det är en fördel både för långgivare och för låntagare att veta vad som gäller vid lånen framhålls på åtskilliga håll. I stort sett är det bara ett par remissinstanser som är negativa: de anser att det över huvud taget inte behövs någon reglering av frågorna. Men också bland de övriga höjs kritiska röster vad gäller enskildheter i förslaget.

Min allmänna inställning är i huvudsak densamma som den i rapporten.

Jag går därför över till att behandla de olika delfrågorna i anslutning till förslaget, främst frågor om tillämpningsområdet för en reglering och om långgivare, myndigheternas ansvar, försäkringar, avtalsform, värdering, medgivande att låna särskilt värdefull konst och inventarieförteckningar m. m.

Jag tar därvid för sammanhangets skull upp åtskilliga förslag som kan genoraföras utan riksdagens medverkan.

3 Tillämpningsområdet för en reglering

Mitt förslag: Den nya regleringen bör omfatta statsmyndigheternas inlåning av konstföremål från utomstående för att smycka sina lokaler, både om lånet är tillfälligt eller mer varaktigt. Den bör inte gälla sådana myndigheter, avdelningar inom myndigheter eller institutioner som själva bedriver musei- eller utställningsverksamhet.

Rapportens förslag: Överensstämmer i stort sett med mitt förslag – utom så till vida att i rapporten inget sägs om inlåning för tillfälliga utsmyckningar (s. 26).

Remissinstanserna: Flertalet av dem tillstyrker rapportförslaget. Några vill emellertid ha ett klagörande huruvida tillfälliga utställningar omfattas av förslaget. Andra instanser förutsätter att i begreppet konstföremål också inbegrips konsthantverk, kulturhistoriskt värdefulla bruksföremål m. m.

Skäl för mitt förslag: En reglering av de statliga myndigheternas inlåning av konstföremål från någon annan än staten behövs.

Med konstföremål avser jag här dels alster av bildkonst – främst måleri, teckning, grafik och skulptur – och dels fotografier. Däremot avses inte brukskonst, dvs. främst konsthantverk och konstindustri.

De myndigheter som omfattas av mitt förslag är statliga myndigheter verksamma utanför museisektorn m. m. Däremot omfattas inte sådana myndigheter – främst museer, bibliotek, vetenskapliga institutioner och

liknande – som har till uppgift att främja kulturhistoria eller att förvärva, vårda, förteckna, vetenskapligt bearbeta eller ställa ut konstverk eller andra föremål av konstnärligt, vetenskapligt eller liknande allmänt intresse. Denna verksamhet regleras i annan ordning. Som framgår avses bara rent statliga myndigheter och inte t. ex. kommunala, landstingskommunala eller kyrkokommunala inrättningar, försäkringskassor, statsägda bolag e. d.

Den blivande regleringen bör vara enhetlig och omfatta konstverk som under en längre eller kortare tid inlånas för utsmyckning av myndigheters lokaler. Jag avser också lån för tillfälliga eller mer permanenta utställningar hos myndigheten, t. ex. i samband med jubileer e. d.

4 Långgivare

Mitt förslag: Statsmyndigheterna bör som långgivare godta uteslutande kommuner, landstingskommuner och kyrkliga kommuner m. fl. samt vissa stiftelser och föreningar.

Rapportens förslag: Överensstämmer i princip med mitt förslag (s. 27–29).

Remissinstanserna: De allra flesta tillstyrker rapportförslaget. Från ett håll sägs att även ekonomiska föreningar bör tillåtas som långgivare, eftersom läns museerna bör täckas in. Ett par instanser anser emellertid att ingen begränsning av kretsen av långgivare bör göras.

Skäl för mitt förslag: För tydlighetens skull vill jag först betona att en statlig myndighets konstillån från någon annan statlig myndighet inte berörs av mitt förslag. I första hand bör naturligtvis myndigheterna också vända sig till statens konstråd och statens konstmuseer för att få tillgång till konst. Dessa myndigheter besitter också lämplig sakkunskap på detta område.

Genom den enkät som redovisas i rapporten har kartlagts att ett stort antal myndigheter även från icke-statliga långgivare har lånat konstföremål till betydande värden, sammanlagt kanske tiotals milj. kr. Långgivarna är i många fall privatpersoner, men även kommuner, läns museer m. fl.

Det är emellertid angeläget att allmänhetens förtroende för en myndighet inte rubbas, liksom att beroende- eller jävssituationer inte uppstår till följd av myndighetens konstillån från någon privat ägare. Myndigheterna bör därför inte få låna konstverk från sådana ägare. Detta bör gälla även om det vid lånetillfället inte finns anledning att befara att lånet skulle vara ägnat att rubba förtroendet för myndigheten. Ändrade förutsättningar kan inträffa och en beroendesituation sedermera uppstå.

En begränsning i fråga om långgivare kan visserligen leda till att myndigheterna kan få svårigheter att få tillgång till konst i den omfattning som kan vara önskvärd. Men en begränsning av långgivarnas krets framstår ändå som nödvändig.

De utomstående långgivare som sålunda bör få förekomma är främst kommuner, landstingskommuner, kommunalförbund, kyrkliga kommuner m. fl. Dessutom bör även vissa stiftelser samt vissa ekonomiska och ideella föreningar tillåtas som långgivare. Jag syftar på sådana stiftelser och föreningar som har till ändamål att främja kulturhistoria eller konst genom att förvärva, vårda, förteckna, bevara, vetenskapligt bearbeta eller ställa ut konstverk eller andra konstföremål.

Däri ingår bl. a. läns museer, som kan vara stiftelser eller ekonomiska föreningar. Möjligheten att låna från konstnärer m. fl. – som har rätt till utställningsersättning enligt ett huvudavtal den 8 juni 1978 mellan staten och Konstnärernas riksorganisation (KRO) m. fl. – bör av naturliga skäl inte heller inskränkas. Undantag för dessa kategorier bör därför införas.

5 Myndigheternas ansvar

Mitt förslag: Myndigheterna bör vid inlåning av konstföremål bara få ikläda sig ett s. k. presumtionsansvar för de inlånade föremålets värde.

Rapportens förslag: Överensstämmer med mitt förslag (s. 29, 30).

Remissinstanserna: Flertalet av dem tillstyrker rapportförslaget. Några anser emellertid att staten bör ikläda sig fullt ansvar, dvs. ett ansvar oberoende av fel eller försummelse. En del anser att ett sådant s. k. strikt ansvar endast bör gälla vid lån från stiftelser och föreningar.

Skäl för mitt förslag: Om inte något annat har avtalats, är en låntagare enligt gällande rätt visserligen inte ersättningsskyldig för skador som inträffat av våda utan bara för skador som han genom oaktsamhet har orsakat på det lånade godset. Men för att gå fri från ansvar måste låntagaren enligt praxis bevisa att skadan har uppkommit utan hans vållande. Detta brukar uttryckas så, att han har ett presumtionsansvar. Detta ansvar kan i en del situationer omfatta även brand, stöld m. m. Slarvigt tillslutna eller helt öppna fönster, klart bristfälliga låsanordningar eller olämplig placering av ett konstföremål kan exempelvis vara en indirekt orsak till en skada. Även i sådana fall har låntagaren bevisbördan för att någon oaktsamhet inte kan läggas honom till last.

Det är inte motiverat att staten i låneavtalen regelmässigt skall skriva sig helt fri från ansvar. Det skulle f. ö. säkerligen ofta göra ett lån ogenomförbart.

Myndigheterna bör som andra låntagare i regel ha ett presumtionsansvar. Det är ett i praktiken ganska strängt ansvar och det finns knappast anledning att låta myndigheterna ikläda sig ett längre gående, s. k. strikt ansvar. Möjligheterna att få låna konstföremål torde f. ö. inte bli större bara för att staten tar på sig ett sådant ansvar. Inte heller andra skäl torde kunna åberopas för att långgivaren skall hållas skadeslös i alla situationer, dvs. även när myndigheten kan visa att det inte föreligger någon försummelse på myndighetens sida.

Därför bör föreskrivas att myndigheterna inte får ikläda sig mer vittgående ansvar än ett presumtionsansvar. Det bör gälla också vid lån från stiftelser, föreningar o. d. Det bör likaså gälla även vid inlåning för utställningar etc. I enstaka fall kan t. o. m. en friskrivning från allt ansvar bli aktuellt.

Den ägare som vill skydda sig för t. ex. brand, stöld, vattenskada m. m. kan på egen bekostnad själv försäkra det utlånade föremålet.

Med anledning av vad en remissinstans anför vill jag stryka under att en konstförening, som får disponera en lokal av myndigheten och som där anordnar en konstutställning, torde få anses själv ha besittningen och ansvaret för de utställda verken.

6 Försäkringar m. m.

Mitt förslag: Ingen särskild föreskrift om försäkring av konstföremål bör införas. Inte heller bör staten vid konstlån ställa någon ekonomisk garanti som omfattar värdet på inlånade föremål.

Rapportens förslag: Överensstämmer med mitt förslag (s. 31).

Remissinstanserna: Flertalet instanser tillstyrker rapportförslaget. Men några anser att staten bör teckna en försäkring för värdet av inlånade konstföremål. Andra menar att detta bara bör ske för lån som har mottagits i annat syfte än att förbättra arbetsmiljön, t. ex. lån vid tillfälliga utställningar o. d. Någon instans menar att myndigheterna bör teckna en försäkring vid lån från stiftelser. Tanken att staten vid lån skall ställa en ekonomisk garanti som omfattar värdet på inlånade föremål förs också fram.

Skäl för mitt förslag: De statliga myndigheterna får inte – förutom i vissa undantagsfall – teckna eller låta teckna några försäkringar för att skydda sig eller sin personal mot ansvarighet. Det framgår av cirkuläret (1954: 325) till samtliga statsmyndigheter med föreskrifter rörande försäkring av staten tillhörig egendom, m. m. (ändrat senast 1976: 473). Staten är – som man har uttryckt det – sin egen assuradör (försäkringsgivare).

Anledning saknas enligt min mening att gå ifrån eller mjuka upp detta allmänna försäkringsförbud, när det gäller konstlånen. Jag utgår här från det ställningstagande i ansvarsfrågan som jag nyss redovisat, dvs. att myndigheterna har ett presumtionsansvar för konstverken.

Det sagda bör gälla också vid lån för tillfälliga utställningar, och på andra lån som har mottagits i annat syfte än att mer permanent förbättra arbetsmiljön. Det bör likaså gälla vid lån från stiftelser.

Jag ser heller ingen anledning att förorda någon föreskrift om att staten skall ställa en ekonomisk garanti vid konstlån. Den frågan kan när det behövs lösas genom särskilda riksdagsbeslut.

7 Avtalsform

Mitt förslag: Vid varje låneuppgörelse bör upprättas ett skriftligt avtal, där samtliga villkor för lånet anges.

Rapportens förslag: Överensstämmer med mitt förslag (s. 31).

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser – utom en som är kritisk till rapportförslaget i dess helhet – tillstyrker förslaget i denna del. Från ett par håll anförs att enhetliga låneavtal bör utarbetas, lämpligen av någon statlig myndighet.

Skäl för mitt förslag: Det är viktigt att klarhet och ordning vid varje låneuppgörelse skapas i framtiden. Därför bör alltid skriftliga avtal upprättas.

Vad gäller utformningen av låneavtalen kan införas en möjlighet för myndigheterna till samråd med t. ex. statens arbetsgivarverk (jfr även avsnitt 11). På så sätt främjas också upprättandet av enhetliga avtalsformulär.

8 Värdering

Mitt förslag: Värdet på varje konstföremål bör – åtminstone inom vissa gränser – anges i avtalet. Om parterna inte kan enas om värdet, kan den låntagande myndigheten själv låta värdera föremålet. Kostnaderna för värderingen kan därvid – om de inte betalas av långivaren eller någon annan – i sista hand komma att behöva betalas av låntagaren.

Uppkommer efter en viss tid skäl att anta att värdet väsentligt har ändrats, bör en ny värdering av konstföremålet ske på motsvarande sätt.

Rapportens förslag: Överensstämmer i princip med mitt förslag utom så till vida att enligt rapportförslaget värdering skall ske när tveksamhet om värdet råder. Rapporten nämner dock ingenting om behovet av omvärderingar (s. 31, 52).

Remissinstanserna: Flertalet tillstyrker rapportförslaget. Någon instans menar att det bör räcka med att värdering sker, ifall parterna inte kan enas om värdet. En annan instans framhåller svårigheten att få fram hållbara värderingar.

Skäl för mitt förslag: Också i fråga om ett konstföremåls värde är det viktigt att så långt möjligt klarhet och ordning skapas. Till förebyggande av tvister vid en eventuell framtida skada bör därför värdet anges i avtalet. Även bedömningen av vilka olika säkerhetsåtgärder som kan behöva vidtas är naturligtvis beroende av hur värdefullt ett inlånat föremål är. För att inte krångla till förfarandet i onödan bör en skyldighet att låta en utomstående värdera ett föremål föreligga bara ifall parterna inte kan enas om värdet.

Eventuella kostnader för värderingen bör i regel långivaren stå för,

eftersom en värdering får anses ligga främst i hans intresse. I sista hand bör finnas möjlighet för den låntagande myndigheten att betala kostnaden av medel till förvaltningskostnader eller andra medel som myndigheten disponerar för motsvarande ändamål.

9 Medgivande att låna särskilt värdefull konst

Mitt förslag: För min del vill jag inte förorda någon central prövning av lånen ens i sådana fall där det är fråga om särskilt dyrbara verk.

Rapportens förslag: Enligt förslaget bör myndigheterna åläggas att inhämta statens konstråds medgivande till inlåning av konstföremål som är värda mer än 25 000 kr. (s. 53).

Remissinstanserna: Övervägande antalet remissinstanser har inte något att erinra mot att en särskild kontroll införs genom att ett speciellt medgivande krävs vid lån av ett verk vars värde överstiger det angivna. Några anser att det bör vara statens konstmuseer och inte statens konstråd som skall pröva frågan om sådant medgivande. Men en myndighet sätter för sin del i fråga, om det är praktiskt motiverat att kräva tillstånd till lånen, och även andra instanser ställer sig från olika utgångspunkter kritiska eller tveksamma till rapportförslaget i denna del.

Skäl för mitt förslag: När det gäller inlåning av ett konstföremål av större värde, är det naturligtvis bra om myndigheterna har möjlighet att utnyttja särskild sakkunskap för att kunna bedöma lämpligheten av inlåningen m. m. Råd om säkerheten (ändamålsenligt skydd mot stöld, skadegörelse, slitage, brand, vattenskador etc.) och förvaringsmiljön (lämpligaste temperatur, ljus, fuktighet etc.) kan också ibland behövas. – Enligt min mening bör myndigheterna därvid kunna vända sig till statens konstmuseer, som sedan länge har tillsynsansvaret för alla lösa konstverk i de statliga myndigheternas egen ägo. På så sätt kan myndigheterna få tillgång till det kunnande och den erfarenhet som samlats hos konstmuseerna. Men avgörandet i frågan bör således ligga på myndigheterna själva, också när det gäller konst till större värden.

10 Inventarieförteckningar m. m.

Mitt förslag: En skyldighet att registrera och inventera inlånade konstföremål bör införas.

Rapportens förslag: Dessa frågor omfattas inte av rapportförslaget.

Remissinstanserna: Bl. a. RRV har föreslagit att en skyldighet att registrera och inventera konstföremål bör införas.

Skäl för mitt förslag: Av rapporten framgår att flera myndigheter som har lånat konstföremål i en del fall inte känner till vem som är ägare till föremålen. Detta talar för att i fortsättningen en registrering bör ske.

Myndigheterna bör därför åläggas att föra register över inlånade konstföremål. I registret bör finnas samtliga i låneavtalet angivna uppgifter. Registret bör så långt möjligt hållas aktuellt och i övrigt föras med tillämpning av RRV:s cirkulär (1978: 1340) om registrering av inventarier.

Det kan naturligtvis vara av allmänt intresse att ha kännedom om speciellt värdefulla konstverk som finns inlånade hos olika statliga myndigheter. Det kan därför finnas skäl för regeringen att överväga ett åläggande för myndigheterna att underrätta exempelvis statens konstmuseer om lån av sådana konstverk.

Frågan om en inventeringsskyldighet därutöver kan enligt min uppfattning lämpligen som förslagits lösas genom att en regel om detta eventuellt införs i förordningen (1979: 1212) med föreskrifter om statliga myndigheters bokföring.

Också andra regeringsförfattningar kan behöva ändras i sammanhanget.

11 Verkställighetsföreskrifter m. m.

Mitt förslag: Något bemyndigande att utfärda verkställighetsföreskrifter bör inte meddelas.

Rapportens förslag: Enligt rapportförslaget bör statens arbetsgivarverk bemyndigas att – lämpligen efter samråd med statens konstråd – utfärda de verkställighetsföreskrifter som kan behövas till en blivande förordning i frågan (s. 53).

Remissinstanserna: De flesta har inte haft något att erinra mot förslaget om verkställighetsföreskrifter. Men någon instans anser att arbetsgivarverket därvid bör samråda med statens konstmuseer i stället för med statens konstråd och en instans anser att det bör vara konstrådet och inte arbetsgivarverket som utfärdar verkställighetsföreskrifterna.

Skäl för mitt förslag: För egen del anser jag det onödigt med särskilda verkställighetsföreskrifter. I stället bör myndigheterna mera formlöst kunna inhämta råd i lånefrågorna från statens konstmuseer, statens arbetsgivarverk m. fl.

12 Övergångsfrågor

Mitt förslag: Det ligger enligt min mening närmast till hands att en ny reglering sätts i kraft tidigast den 1 januari 1984.

I den mån som låneavtal har slutits med sådana långivare som inte längre skall tillåtas, bör de sägas upp. Andra äldre lån bör antingen ändras så, att de stämmer överens med den nya regleringen, eller också sägas upp. Dessa åtgärder bör genomföras inom ett års tid efter ikraftträdandet.

Regeringen bör emellertid kunna medge myndigheterna att som låntaga-

re i sin besittning tills vidare få behålla t. ex. konstföremål, vars ägare är okänd eller svår att nå.

Rapportförslaget: Överensstämmer i sak med mitt förslag (s. 31, 32).

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna har tillstyrkt förslaget också i denna del. Från något håll har emellertid framförts att äldre lån bör få bestå utan inskränkning. Andra förslag går ut på att konstföremål med okända eller svåranskräffbara ägare bör deponeras hos statens konstmu-seer.

Skäl för mitt förslag: Det saknas enligt min uppfattning anledning att gå ifrån rapportförslaget i denna del. Det kan bli anledning att återkomma i övergångsfrågorna, t. ex. om man på annat sätt än genom dispenser behö-ver lösa frågor om konstverk med okänd ägare.

13 Genomförande

Det krävs enligt grundlagen ett bemyndigande av riksdagen för att rege- ringen eller de myndigheter som lyder under regeringen skall ha rätt att låna konst som ägs av någon annan än staten (jfr s. 17).

Myndigheterna anses nämligen genom lån av konstföremål – med hän- syn till skyldigheten att ersätta ägaren för den skada som under lånetiden kan uppstå på föremålet – ”ikläda staten ekonomisk förpliktelse”. Och det får inte ske utan riksdagens medgivande (9 kap. 10 § regeringsformen).

I linje med den inställning som jag förut har redovisat förordar jag därför att ett sådant generellt medgivande inhämtas.

14 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att medge att statliga myndigheter får låna konstföremål enligt de rikt- linjer som jag har angett i det föregående.

15 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta det förslag som föredra- ganden har lagt fram.

**BUDGET-
DEPARTEMENTET**

KONST I STATLIGA VERK

**Ansvarsfrågor m. m.
vid inlåning av konst i annans ägo
för utsmyckning av myndigheters lokaler**

**En rapport från
budgetdepartementets rättssekretariat**

Ds B 1981: 18

INNEHÅLL

Presentation

1 Bakgrund

2 Allmänna synpunkter

- 2.1 Utsmyckning av statliga myndigheters lokaler med konstföremål som finns i statens ägo
- 2.2 De statliga myndigheternas befogenhet att låna in konstföremål som inte tillhör staten
- 2.3 Deposition, hyra eller låna
- 2.4 Låneansvaret
- 2.5 Försäkringsförbudet i statsförvaltningen
- 2.6 Statliga garantier vid konstutställningar
- 2.7 Utställningsersättning

3 Överväganden

- 3.1 Lån
- 3.2 Ansvar
- 3.3 Försäkringar m.m.
- 3.4 Skriftliga avtal
- 3.5 Övergångsfrågor
- 3.6 Förslag

Bilaga 1 En sammanställning av remissyttrandena

Bilaga 2 En enkät

Bilaga 3 Ett utkast till förordning

KONST I STATLIGA VERK

Ansvarsfrågor m.m. vid inlåning av konst i annans ägo för utsmyckning av myndigheters lokaler

Denna rapport tar upp en del av de frågor som uppstår, när statsmyndigheter för att pryda sina lokaler lånar konstföremål från utomstående ägare.

I rapporten redovisas främst problemen kring tillämpningen av gällande låne- och ansvarsbestämmelser. Den mynnar ut i ett förslag till en ny förordning, där myndigheternas rätt att få låna konstföremål regleras.

Enligt förslaget skall i fortsättningen bara vissa långivare få komma i fråga, nämligen kommuner och landsting samt vissa stiftelser, föreningar, m.fl. Vidare skall staten bara kunna ikläda sig ett begränsat ansvar för de inlånade föremålen. Det föreslås också att skriftliga avtal skall upprättas vid sådana lån.

Särskilda övergångsanordningar föreslås dock.

Den nya förordningen avser bara sådana konstlån som syftar till att förbättra arbetsmiljön i myndigheterna. Den berör sålunda inte den verksamhet som bedrivs av museer och andra myndigheter med uppgift att främja kulturhistoria eller att förvärva, vårda, bevara, vetenskapligt bearbeta eller ställa ut konstföremål, t.ex. utställningsverksamhet av tillfällig eller mer permanent natur.

Innan de föreslagna regeringsföreskrifterna utfärdas, bör enligt rapporten ett bemyndigande av riksdagen inhämtas för att ge myndigheterna rätt att över huvud taget få låna konstföremål och därvid ikläda sig ansvar gentemot utomstående ägare.

Rapporten, som har upprättats med anledning av en framställning från domstolsverket, grundar sig på vad som har kommit fram vid kontakter med ett stort urval myndigheter. Den har utarbetats inom rättssekretariatet vid budgetdepartementets personalenheter (B/P). Samråd har skett med andra delar av regeringskansliet, främst statsrådsberedningen samt justitie- och utbildningsdepartementen.

1 BAKGRUND

I en skrivelse den 25 februari 1976 har domstolsverket hemställt att dåvarande finansdepartementet skulle meddela föreskrifter för statens inlåning av konst från icke-statliga institutioner och därvid uttala sig om statens ansvar för den inlånade konsten.

Av skrivelsen framgår vidare att frågan dragits upp av en tingsrätt, som hos domstolsverket efterlyst besked om statens ansvar för konstverk som tingsrätten lånat från utomstående. Domstolsverket frågade därpå 154 av de myndigheter, som verket är central förvaltningsmyndighet för, angående omfattningen av sådana konstlån, m.m. Svar kom in från 149 myndigheter.

Svaren utvisar att av de tillfrågade myndigheterna nära hälften (omkring 70) innehar konstverk lånade från andra än statliga institutioner. Av dessa myndigheter anger 40 ett lägsta beräknat värde år 1976 till lågt räknat ca 1,7 milj. kr. Depositions-avtal med långivarna har ingåtts av 24 myndigheter. Ett dussintal myndigheter har skriftligen utfäst sig att ansvara för konstverken. Tio myndigheter uppger att konstverken är försäkrade. Fyra av dessa myndigheter betalar försäkringspremierna själva.

Efter remiss från finansdepartementet år 1976 har yttranden över domstolsverkets framställning avgetts av justitiekanslern (JK), riksrevisionsverket (RRV), statens kulturråd, statens konstråd (SK), statens konstmuseer (SKM) och länsstyrelsen i Kristianstads län. En sammanställning av dessa sex remissyttranden finns i bilaga 1.

För att ytterligare belysa den aktuella omfattningen av den statliga inlåningen från privata ägare m.fl. av konstverk eller andra värdeföremål, t.ex. böcker, möbler och hantverksalster, har budgetdepartementet under år 1980 genomfört en enkät hos ett antal statsmyndigheter. Genom enkäten har departementet också lämnat de tillfrågade myndigheterna tillfälle att anföra synpunkter på vilken ordning som bör gälla i fortsättningen och hur ansvaret bör vara reglerat. Svar har lämnats av 71 myndigheter. En närmare redogörelse för resultatet av enkäten lämnas i bilaga 2.

2 ALLMÄNNA SYNUNKTER

Innan rapporten går in på huvudfrågan - statsmyndigheternas inlåning av konst från andra ägare än staten - bör nämnas att de myndigheter som vill pryda sina lokaler med konst har vissa möjligheter att få disponera statsägda konstföremål för ändamålet.

2.1 Utsmyckning av statliga myndigheters lokaler med konstföremål som finns i statens ägo

Statens egna konstsamlingar kan sålunda delvis utnyttjas av de statliga myndigheterna. Detta sker mestadels antingen via statens konstråd eller via statens konstmuseer.

2.1.1 Statens konstråd

Varje myndighet kan i viss utsträckning på särskild hemställan få sig tilldelad sådan konst som köps in av statens konstråd (SK). Konstrådet har enligt sin instruktion (1965:746, omtryckt 1976:502) till uppgift att genom förvärv av konstnärliga arbeten till statens byggnader och andra lokaler för statliga myndigheter verka för att konstnärliga värden införlivas med samhällsmiljön. Rådet skall vidare enligt instruktionen lämna bl.a. statliga myndigheter information om förvärv av konstnärliga arbeten, som är av betydelse för samhällsmiljön, samt i övrigt lämna information om konsten i samhällsmiljön.

För att köpa in konst avsedd att pryda statliga byggnader tilldelas konstrådet årligen ett anslag. För budgetåret 1980/81 uppgick det till drygt 13 milj. kr. Innan konstrådet beslutar om fördelningen av de medel som sålunda finns tillgängliga för förvärv av konstnärliga arbeten, skall rådet enligt sin instruktion samråda med både byggnadsstyrelsen och statens konstmuseer. F.ö. kan anmärkas att också de berörda myndigheterna själva skall beredas tillfälle att yttra sig, innan rådet bestämmer sig för att förvärva ett konstnärligt arbete.

2.1.2 Statens konstmuseer

Myndigheterna kan också få låna konst som förvaras i statliga museer. Därvid spelar statens konstmuseer (SKM) en viktig roll. Enligt sin instruktion (1976:439) har statens konstmuseer - som omfattar nationalmuseet, moderna museet och östasiatiska museet - till uppgift att främja konsten, konstintresset och konstvetenskapen. Konstmuseerna skall dessutom vårda, förteckna och vetenskapligt bearbeta sådana samlingar av konst och konsthantverk som staten äger eller understödjer. Det sistnämnda gäller dock inte, om samlingarna står under tillsyn eller vård av någon annan myndighet, som enligt särskilda bestämmelser besitter betryggande sakkunskaper.

Statsmyndigheterna torde i ganska stor omfattning utnyttja möjligheten att vända sig till statens konstmuseer för att få låna konst i statlig ägo.

2.2 De statliga myndigheternas befogenhet att låna in konstföremål som inte tillhör staten

När det sedan gäller de statliga myndigheternas inlåning av konstföremål som inte tillhör staten, bör man först uppmärksamma att det kan sättas i fråga, om myndigheterna över huvud taget får lov att för att pryda sina lokaler låna in konst från utomstående ägare utan att i varje sådant fall skriva sig fria från allt ansvar.

Av regeringsformen framgår nämligen att regeringen inte utan riksdagens bemyndigande får "taga upp lån eller i övrigt ikläda staten ekonomisk förpliktelse" (9 kap. 10 första stycket). Och enligt grundlagsmotiven (prop. 1973:90 s. 350) får denna restriktion anses gälla inte bara för regeringen utan också för alla andra statliga myndigheter.

Frågan blir då: När en statlig myndighet lånar in t.ex. ett konstföremål utan att skriva sig fri från allt ansvar, innebär det - med hänsyn till skyldigheten att ersätta ägaren för den skada som under lånetiden kan uppstå på föremålet - att myndigheten därmed skall anses "ikläda staten ekonomisk förpliktelse"?

Visserligen kan sägas att denna skyldighet bara är latent, eftersom det inte alls är säkert att myndigheten i det konkreta fallet blir tvungen att ersätta någon skada. Men det hindrar inte att uttrycket "ekonomisk förpliktelse" i grundlagen blir tillämpligt på lån av konst. Som exempel på andra latent skyldigheter - vilka anses kräva riksdagens medgivande - kan nämnas statliga myndigheters borgensförbindelser.

Det anförda lagbudets tillämplighet på konstillån utesluts inte heller av det förhållandet att riksdagens medgivande inte anses behövas för sådana åtgärder som ingår som ett led i en myndighets normala verksamhet, t.ex. att hyra lokaler för längre eller kortare tid eller liknande. Sådana lån av konstföremål som avses i denna rapport kan ju inte anses jämförbara med sådana åtgärder, eftersom lånen inte utgör någon förutsättning för att verksamheten vid myndigheten skall kunna bedrivas.

Slutsatsen måste alltså bli att det är nödvändigt att inhämta ett bemyndigande av riksdagen för att regeringen eller de myndigheter som lyder under regeringen skall ha rätt att låna konst, som finns i någon annans ägo än statens.

Att märka är dock att föreskriften i 9 kap. 10 § regeringsformen uteslutande utgör en intern kompetensregel för statens del. Den är med andra ord inte avgörande för frågan vilket ansvar som staten rättsligen ådrar sig mot ägaren, när en statlig myndighet - med eller utan riksdagens medgivande - de facto lånar konst utifrån. Detta civilrättsliga ansvar diskuteras i det följande.

2.3 Deposition, hyra eller lån

Som framgått, förekommer det i ganska stor utsträckning att myndigheterna - för att pryda sina lokaler till glädje för bl.a. anställda och besökande - lånar konst av andra än statliga ägare. Det kan finnas skiftande förklaringar till att myndigheterna sålunda ofta går vid sidan av de tidigare redovisade system, som ger dem möjlighet att få bli tilldelade eller få låna konst i statlig ägo genom statens konstråd eller statens konstmuseer. En förklaring kan vara att statsägd konst inte funnits att tillgå vid tillfället, en annan att myndigheten fått särskilda kontakter med en eller flera konstägare. En del myndigheter kanske bedriver s.k. artotekverksamhet för t.ex. intagna.

Teoretiskt kan myndigheternas införskaffande av konst från utomstående ägare enligt allmänna civilrättsliga regler vara att bedöma antingen som deposition eller som hyra eller också som lån. Som nedan skall visas, torde det i allmänhet vara frågan om lån.

2.3.1 Deposition

Man kan i dagligt tal säga att det finns konstverk som är "deponerade" hos en myndighet. Oftast stämmer ett sådant uttrycksätt dock inte med strikt juridisk terminologi.

Det civilrättsliga institutet deposition - även benämnt förvaring - avser nämligen ett avtal, varigenom en person (deponenten) lämnar över en lös sak till en annan person (depositarien) i syfte att depositarien under överenskommen tid skall behålla föremålet i sin besittning och därvid sörja för dess vård. Regler om deposition finns i 12 kap. handelsbalken. I de typiska fallen får depositarien inte nyttja saken under depositionstiden. Deposition skiljer sig härigenom från lån och hyra. Omhändertagandet sker sålunda enbart i deponentens intresse. Den fördel som depositarien kan ha av avtalet består i den avgift som han normalt tar ut för vården av föremålet. Men en deposition kan i en del fall också ha en mer eller mindre benefik (ersättningsfri) karaktär, då depositarien inte tar betalt för vården av godset. Vanligen får depositarien dock inte heller i sådana fall själv nyttja godset.

Det är alltså normalt sett inte fråga om deposition i egentlig mening, när en person lämnar över ett konstverk till en myndighet, eftersom omhändertagandet regelmässigt sker i myndighetens intresse och konstverket nyttjas av myndigheten.

Undantagsvis kan en myndighets inlåning av ett konstverk möjligen anses utgöra en form av deposition. Det gäller främst onerösa avtal, där den låntagande myndigheten således tar ut en avgift för att ta hand om konstverken och i princip inte får "skylta med" eller på annat sätt använda konstverken. Dessa fall torde dock vara tämligen sällsynta.

I fråga om vårdansvaret finns emellertid ingen större skillnad mellan deposition och lån.

2.3.2 Hyra

Kan då reglerna om hyra bli tillämpliga när myndigheterna införskaffar konstföremål från privata ägare?

Enligt allmänna civilrättsliga regler menas med hyra (lega) ett avtal, där uthyraren (legogivaren) upplåter en lös sak till hyresmannen (legotagaren) att användas (nyttjas) mot erläggande - oftast periodiskt - av ersättning, hyra. Legogivarens och legotagarens inbördes rättigheter och skyldigheter regleras i första hand genom avtalet. En del ålderdomliga och knapphändiga lagregler finns också i 13 kap. handelsbalken.

Det torde inte vara vänligt att en myndighet hyr konstföremål och således betalar en avgift till ägaren för att få använda dem.

Visserligen förekommer det numera att privata s.k. leasingbolag hyr ut konstverk till företag och enskilda eller förmedlar sådan uthyrning. Såvitt känt, har emellertid statliga myndigheter inte utnyttjat sådana erbjudanden för att få tillgång till konst att pryda lokalerna med.

Inte heller mellan hyra och lån finns f.ö. någon betydande skillnad i fråga om vårdansvaret.

2.3.3 Lån

Det är institutet lån som främst är av intresse i sammanhanget.

I juridisk mening är lån ett avtal där en person (långivaren) utan ersättning upplåter en bestämd sak åt en annan person (låntagaren). Den sistnämnde får använda (nyttja) saken, men är skyldig att i sinom tid återställa den till långivaren. Lån är sålunda en benefik motsvarighet till deposition och hyra, där ju som framgått ersättning skall betalas av resp. till ägaren. Regler om lån finns i 11 kap. handelsbalken. Även dessa regler är ålderdomligt utformade. (För tydlighets skull kan anmärkas att ett vanligt "penninglån" däremot i rättsliga sammanhang inte kallas lån utan försträckning.)

Skaffar myndigheten ett konstföremål på eget initiativ och i eget intresse, tyder detta på att det snarare är fråga om lån än om deposition.

Vidare brukar föremålen oftast placeras så, att de kan beskådas av myndighetens personal och besökande. Myndigheten förfogar därvid över föremålen och har nytta och glädje av dem. Det är också en omständighet som pekar mera på lån än på deposition. Och att myndigheten i allmänhet inte betalar någon ersättning till ägaren visar att det inte heller är fråga om hyra.

Det förefaller därför som om de avtal som främst avses i denna rapport rättsligen i regel bör bedömas som lån.

2.4 Låneansvaret

Vid lån bestäms - liksom vid deposition och hyra - parternas inbördes förhållanden rättsligen främst av vad de har kommit överens om eller av vad de annars måste antas ha avsett. Dessutom finns de ovannämnda reglerna i handelsbalken, vilka är dispositiva, d.v.s. gäller när annat inte har avtalats mellan långgivaren (ägaren) och låntagaren.

Enligt dessa lagregler har låntagaren inte bara en rätt att nyttja de omhändertagna föremålen. Han har också en plikt att vårda dem med omsorg. Vårdplikten innebär skyldighet att löpande underhålla det lånade. Hur betungande detta underhåll blir beror bl.a. på föremålens beskaffenhet; ömtåliga saker kan naturligtvis fordra särskild tillsyn. Men om låntagaren inte vårdar en sak med omsorg, har långgivaren rätt att ta tillbaka den; han får då ett slags hävningsrätt på grund av kontraktsbrott. Och om bristande omsorg från låntagarens sida medför skada på det utlånade blir denne skadeståndsskyldig gentemot långgivaren.

Låntagarens ansvar för godset behandlas närmare i 11 kap.

1 § handelsbalken. Lagrummet lyder:

"Lånar man något av annan, dött eller kvickt; give det åter så gott, som han det tog. Ej må lån missfaras."

Den citerade paragrafens ordalag tyder visserligen närmast på ett strikt ansvar vid lån. Men i praxis anses även 12 kap. 2 § handelsbalken vara analogt tillämplig vid lån, trots att sistnämnda lagregel närmast syftar på pantsättning och deposition.

Den lyder på följande sätt:

"Inlagsfä, och förtrott gods, bör man vårda som sitt eget. Missfares, eller förkommer det, av hans vangömmo, eller vållande; gälde fullt åter. Sker det av våda; vare saklös."

Enligt denna bestämmelse är den som har hand om godset sålunda skyldig att ersätta skador som uppstår genom hans vållande (oaktsamhet). Men han undgår ansvar för skador som har uppstått av våda, d.v.s. genom olyckshändelse e.d.

Bestämmelserna i 11 kap. 1 § jämförda med 12 kap. 2 § skall med andra ord tolkas så, att låntagare är skyldiga att ersätta skador som de genom oaktsamhet har orsakat på det lånade godset. Detta ansvar blir särskilt markerat genom att låntagaren i rättspraxis anses skyldig att, som det heter, exculpera sig (Nytt juridiskt arkiv 1953 s. 409). Det innebär att han måste bevisa att skadan har uppkommit utan hans vållande. Han har alltså ett s.k. presumtionsansvar. Men i princip svarar han som nyss nämnts inte för sådana skador som har orsakats av våda. Skadas ett föremål vid avtalsstridigt nyttjande, har låntagaren dock ansetts ansvara också för våda, om inte skadan bevisligen hade inträffat också vid ett kontraktsevenligt nyttjande (jfr Nytt juridiskt arkiv 1878 A 368, Svensk juristtidning 1937 ref.s. 35).

A andra sidan lär en långivare, som kräver ersättning, ha bevisbördan för att föremålen lånats ut fria från den skada som kravet avser.

Sammanfattningsvis gäller alltså enligt gällande rätt - om inget annat har avtalats - att låntagaren har ett presumtionsansvar för skador som han kan ha vållat.

Enligt allmänna kontraktsrättsliga regler blir låntagaren också ansvarig för skador som hans anställda i tjänsten genom oaktsamhet vållar på föremålen.

Mera tveksamt är det om låntagaren svarar även för de anställdas uppsåtliga skador. Möjligen krävs för att ansvar skall föreligga att skadorna står i nära samband med tjänsten. Rättsläget anses emellertid oklart på den punkten.

2.5 Försäkringsförbudet i statsförvaltningen

Som framgår av det föregående, står en ägare till utlånade konstföremål själv en viss risk för skador som kan inträffa vid utlåningen. Det är givetvis ägarens sak att avgöra i vad mån han vill täcka den risken genom en försäkring.

Men ett icke obetydligt ansvar vilar också på låntagaren, d.v.s. i de här fallen på staten. Därvid kan erinras om att statliga myndigheter inte får teckna eller låta teckna försäkring vare sig för egendom som tillhör staten eller för att skydda staten eller i dess tjänst anställd personal mot ansvarighet. Det framgår av cirkuläret (1954:325) med föreskrifter rörande försäkring av staten tillhörig egendom, m.m. (ändrat senast 1976:473). Staten är sålunda, som man har uttryckt det, sin egen assuradör.

Vid inlåning av olika slags värdeföremål får myndigheterna alltså inte skaffa sig något försäkringsskydd för t.ex. sådana skador på värdeföremålen som de kan bli tvungna att ersätta på grund av skador som uppstått på föremålen genom ett uppsåtligt eller oaktsamt handlande från en arbetstagare vid myndigheten.

Detta gäller både för det allmänna presumtionsansvaret som låntagaren her enligt handelsbalken och för det eventuellt mer vittgående ansvar som kan följa av låneavtalet i det särskilda fallet.

2.6 Statliga garantier vid konstutställningar

Trots att rapporten inte går in på frågan om de statliga museernas lånemöjligheter, kan det bidra till att belysa statsmyndigheternas ansvar för inlånade konstföremål att här i korthet redovisa några fall, där riksdagen under senare år har behandlat frågan huruvida staten skulle ställa en garanti för värdet av inlånade konstföremål. Det rör sig om tre fall, där statliga museer önskat låna värdefulla föremål i utländsk ägo för att ställa ut och visa dem i Sverige.

Det första tillfället avsåg en utställning, "Arkeologiska fynd från Folkrepubliken Kina", som östasiatiska museet hade blivit erbjudet att visa. Värdet på föremålen var ca 215 milj. kr. Från kinesisk sida krävdes att vederbörande land ansvarade för föremålen i enlighet med en särskild förteckning över föremålen och deras värde. Försäkringspremien skulle komma att uppgå till 0,5 milj.kr.

Chefen för utbildningsdepartementet framhöll i prop. 1973:170 (s. 26) att Sverige - för att kunna visa utställningen - borde ställa en statlig garanti, vilken krävde riksdagens bemyndigande eftersom det var fråga om en överenskommelse med främmande makt som innefattade ett eventuellt ekonomiskt åtagande. Han föreslog därför regeringen att utverka riksdagens godkännande till att det träffades en överenskommelse med Kina om att svenska staten skulle ställa en garanti för värdet av de föremål som ingick i utställningen.

Riksdagen godkände vad som föreslogs i propositionen (KrU 1973: 44, rskr 348).

Det andra tillfället avsåg dels en utställning om Vasadynastin i Polen, dels en vandringsutställning med arkeologiska föremål från museet i Bagdad. Värdet på föremålen var ca 25 milj. kr. för vardera utställningen och eventuella försäkringspremier skulle bli höga.

Departementschefen framhöll liksom i det förstnämnda riksdagsärendet att Sverige borde ställa en statsgaranti för ersättning vid skada på eller förlust av de föremål som ingick i utställningarna samt att lämnandet av en sådan garanti krävde riksdagens medgivande (prop. 1975/76:125 s. 24). Han föreslog att regeringen skulle göra en hemställan till riksdagen i enlighet därmed. Vidare föreslog han att regeringen skulle inhämta ett allmänt bemyndigande av riksdagen att vid behov på liknande sätt få ställa garanti för att göra det möjligt för de statliga museerna att anordna utställningar av värdefulla föremål i utländsk ägo.

Riksdagen godkände vad som föreslogs i propositionen (KrU 1975/76: 39, rskr 305).

Vid det tredje tillfället godkände riksdagen att en enstaka deposition hos nationalmuseet av en tavla, som ägdes av Rijksmuseum i Amsterdam, skulle omfattas av en statlig garanti innefattande ersättning vid skada på eller förlust av tavlan (prop. 1977/78:125, KrU 26, rskr 322).

I detta ärende godkände riksdagen dessutom att det allmänna bemyndigandet som riksdagen vid 1975/76 års riksmöte hade beviljat regeringen - d.v.s. bemyndigande att vid behov få ställa garanti för att göra det möjligt för de statliga museerna att anordna utställningar av värdefull konst i utländsk ägo - skulle avse sådana enstaka depositioner som det var fråga om i 1977/78 års fall.

För att skydda en långivare för all skada som kan inträffa på utlånade konstföremål kan staten alltså ställa en ekonomisk garanti, som omfattar värdet på föremålen.

2.7 Utställningsersättning

En annan sak som bör nämnas i sammanhanget är konstnärernas rätt till s.k. utställningsersättning. Det är en ersättning som utgår till konstnärerna för att deras verk ställs ut på så sätt, att allmänheten kan ta del av dem.

Enligt beslut av riksdagen skall utställningsersättning utgå i samband med alla utställningar av konst eller konsthantverk som distribueras eller arrangeras av statliga myndigheter, där man utnyttjar verk som ägs av upphovsmannen eller hans eller hennes närmaste efterlevande (prop. 1975/76:135 s. 228, KrU 35, rskr 355).

I linje därmed har staten i ett huvudavtal den 8 juni 1978 med Konstnärernas riksorganisation (KRO) m.fl. förbundit sig att betala utställningsersättning till konstnärer för utställningar som anordnas av något statligt organ. Avtalet, som har godkänts av regeringen, avser bara utställningar av konstverk som ägs av upphovsmannen (eller i vissa fall av hans eller hennes dödsbodelägare).

3 ÖVERVÄGANDEN

I det följande övervägs var för sig frågorna om lån, ansvar och försäkring, när det gäller statsmyndigheternas inlåning av konstföremål för att smycka ämbetslokalerna.

Först skall emellertid anges några frågor som bör falla utanför ämnet.

Den statliga inköps- och låneverksamhet via statens konstråd och statens konstmuseer till andra statliga myndigheter (avsnitt 2.1 ovan) berörs sålunda inte i rapporten. - Men det hör till bilden att det allmänt sett måste anses önskvärt att myndigheterna i första hand vänder sig till statens konstråd eller till statens konstmuseer och andra statliga museer för att få tillgång till konstföremål. Där finns ett relativt stort utbud av konstverk som kan tillhandahållas åt myndigheterna. Konstrådet och museerna har dessutom särskilt goda möjligheter att göra en vederhäftig bedömning av vilka konstverk som från olika synpunkter är bäst lämpade för utsmyckning av statliga myndighetslokaler. Det är naturligtvis mest ändamålsenligt att så långt möjligt ta till vara denna sakkunskap.

Rapporten tar inte heller upp regleringen av lån från utomstående till sådana myndigheter eller vetenskapliga institutioner som själva helt eller delvis bedriver musei- eller utställningsverksamhet. Denna låneverksamhet bör av naturliga skäl inte omfattas av övervägandena i denna rapport.

Lika litet läggs i rapporten fram något förslag om reglering av sådan låneverksamhet, där myndigheterna för utställningsändamål lånar konstprodukter av konstnärerna själva eller deras efterlevande. I dessa fall föreligger som nämnts rätt till utställningsersättning (avsnitt 2.7) och det är angeläget att inte försvåra möjligheterna att ställa ut konst mot erhållande av sådan ersättning.

Frågor om sådana privata konstverk som statsanställda av eget intresse och på egen risk placerar i sina tjänsterum e.d. utan myndigheternas medverkan eller kännedom behandlas inte heller här.

3.1 Lån

Vad sedan rör sådan inlåning av konst för lokalutsmyckning som är föremål för diskussion i denna rapport bör utgångspunkten vara att den skall få äga rum också i framtiden.

Men som framgått är myndigheternas konstlån från icke-statliga ägare och deras ansvarsåtaganden i samband därmed en sak som enligt regeringsformen måste underställas riksdagen.

Samtidigt kan man emellertid konstatera att det i praktiken har visat sig vara ganska vanligt med konstlån, som uppenbarligen har skett utan riksdagens bemyndigande. Genom budgetdepartementets enkät har nämligen kommit fram att nära nog hälften av alla de därvid tillfrågade myndigheterna hade lånat konstföremål från icke-statliga ägare. En del av dessa lån har tagits för mycket länge sedan, andra är av färskare datum.

Det har också visat sig att det i många fall rör sig om lån för betydande värden. Som exempel kan nämnas att ett polisdistrikt har lånat bildkonst för flera milj. kr., däribland arbeten av kända mästare, såsom Picasso, Chagall m.fl. Vidare kan nämnas att det finns andra myndigheter som innehar enstaka lånade tavlor med ett uppskattat värde av flera hundra tusen kr. styck.

Även om det i åtskilliga fall är svårt att ange något bestämt värde, kan man sålunda utgå från att de till staten inlånade konstverkens värde i dag sammanlagt torde vara mycket högt, troligen tiotals milj. kr.

De tillfrågade myndigheterna uppger att långivarna i många fall är privatpersoner. Men det framhålls från många håll att kommuner, läns museer, privata museer, stiftelser, konstföreningar m.fl. också lånar ut konstverk till staten.

I enkäten lägger myndigheterna också fram synpunkter på den fortsatta inlåningen av konstverk.

Vissa myndigheter hävdar att man bör vara återhållsam med lån som inte motiveras av myndighetens intressen. Från andra håll hävdas att sådana lån över huvud taget inte bör förekomma. Den uppfattningen förs också fram att det inte kan vara en uppgift för de statliga myndigheterna att - om än eventuellt mot avgift - stå till tjänst med sådan förvaring och vård av värdesaker som huvudsakligen ligger exempelvis i en privatpersons intresse. Men sådana fall synes vara sällsynta i praktiken. Av enkäten framgår att lån som ligger i myndighetens eget intresse är mycket vanligare.

Det övervägande antalet tillfrågade myndigheter är positivt inställda till lån i eget intresse av konst från annat än statligt håll. En tingsrätt t.ex. hävdar sålunda som skäl för lån från privata ägare m.fl. att den skulle ha varit i stort sett utan konstverk, om inte de privatägda konstverken funnits. Åtskilliga andra myndigheter delar denna inställning. I något fall betonas att ett större och mera variationsrikt utbud av konst kan ställas till myndigheternas förfogande. Socialstyrelsen t.ex. anser detta värdefullt från arbetsmiljösynpunkt. Från många håll framhålls som skäl för lån utifrån den begränsade möjlighet som står myndigheterna till buds att få låna konst från statens konstmuseer och få tilldelning av konst från statens konstråd. Andra myndigheter däremot menar att kostnaderna för privata lån blir för stora, att det administrativa förfarandet blir för omfattande samt att det är svårt att ha fullständig kontroll över konstverken. En länsstyrelse pekar på att lån från privatpersoner kan uppfattas som muta och därför bör undvikas.

Sammantaget leder enkätsvaren till bedömningen att övervägande skäl talar för att myndigheterna också i fortsättningen tillåts låna konst från icke-statliga ägare. De nackdelar som kan åberopas mot privata lån torde mer än väl uppvägas av fördelarna.

I åtskilliga enkät svar föreslås emellertid att bara lån från vissa kategorier av långivare skall tillåtas.

Flera myndigheter anser sålunda att lån bara bör få förekomma från kommuner, kommunala museer, privatmuseer och konstföreningar. En myndighet menar att myndigheterna bör få låna konstföremål bara från konstnärer på orten. Lån bör bara få förekomma från allmänna organ såsom kommuner och landsting, menar en annan myndighet. Ett polisdistrikt t.ex. framhåller att med hänsyn till skaderisken bör lån tillåtas bara från kommuner men inte från privatpersoner. En länsstyrelse betonar också att det endast bör vara möjligt att få låna konstverk från kommunala museer, konststiftelser m.fl., där någon beroende- eller jävssituation inte behöver befaras. Från andra håll stryks särskilt under att ingen grund får finnas för misstankar om att myndigheterna tar ovidkommande hänsyn till någon långivare. Därför bör enligt dessa instanser endast sådana lån tillåtas som inte kan grunda någon beroendesituation.

Såsom alltså uttalas i åtskilliga av enkätsvaren bör bara vissa kategorier av långgivare komma i åtanke. Därmed undviks bäst att beroende- och jävssituationer uppstår. Det framstår därför som lämpligast att i första hand bara långgivare som kommuner och landsting kommer i fråga. Därmed bör likställas kommunalförbund, församlingar, kyrkliga samfälligheter och försäkringskassor. I andra hand bör man som långgivare kunna godta sådana stiftelser och ideella föreningar som har till ändamål att främja konst eller kulturhistoria. Med en sådan ordning torde det knappast uppkomma någon risk för att allmänhetens förtroende för en myndighet eller dess tjänstemän skadas till följd av myndighetens konstlån.

En del myndigheter anser att lån till alltför betydande värden inte bör tillåtas. Någon sådan begränsning föreslås inte här. Men man bör införa en viss restriktivitet och kontroll i fråga om lån av konstföremål till stora värden. Som RRV har fört fram i sitt remissyttrande, bör därför statens konstråds medgivande krävas, när det gäller att låna in ett konstföremål till ett mera betydande värde. Här föreslås en värdegräns på 25.000 kr.

3.2 Ansvar

Frågan om statens ansvar för inlånade konstföremål är av särskilt intresse. Från många håll har framhållits att det måste göras klart hur vittgående statens ansvar är och vad som skall iakttas vid en låneuppgörelse.

Några av de hörda myndigheterna för fram tanken att staten i fortsättningen bör skriva sig helt fri från ansvar för inlåningskonsten. En sådan ordning ter sig dock mindre lämplig. Som stryks under av andra myndigheter skulle det troligen bli svårt för myndigheterna att få låna in konst, om de skulle bli tvungna att alltid skriva sig fria från ansvar vid inlåningen. Vidare kan det, som också framhålls i enkäten, från allmän synpunkt förefalla säreget att myndigheterna inte skulle få ta på sig något som helst ansvar för det inlånade. Ingen av de i enkäten ingående myndigheterna som f.n. har lånat konstföremål har heller skrivit sig helt fri från ansvar gentemot ägaren.

En viss form av ansvar för konstverket bör därför regelmässigt vila på myndigheterna också i fortsättningen.

Hur långt bör då detta ansvar sträcka sig?

Om en myndighet inte träffar någon särskild överenskommelse med långgivaren om på vilket sätt ansvaret under lånetiden skall vara reglerat, får myndigheten som nämnts ett s.k. presumtionsansvar för konstverket. Myndigheten svarar alltså i sådana fall regelmässigt för skador som uppstår på föremålet genom oaktsamhet t.ex. från någon anställdas sida. Enda möjligheten för myndigheten att komma ifrån detta ansvar är att visa att skadan har uppstått utan myndighetens vållande. De flesta av de myndigheter som har lånat konstverk torde i dag stå ett sådant presumtionsansvar. Huvuddelen av myndigheterna har nämligen förklarat att de inte har träffat någon särskild överenskommelse med långgivaren i fråga om ansvar.

Som de flesta enkätmyndigheterna - däribland högsta domstolen - påpekar, bör det räcka med att staten har det presumtionsansvar som följer enligt gällande rätt.

Mot ett mer utvidgat ansvarsåtagande talar bl.a. den avsevärda och omfattande ersättningskyldighet som i så fall skulle kunna bli aktuell. Det görs visserligen från något håll gällande att myndigheterna inte skulle få låna några konstverk, om de inte ikläder sig ett strikt ansvar. Dessa farhågor torde dock vara överdrivna. Skulle det i några fall visa sig vara motiverat att en myndighet tar på sig ett mer långtgående ansvar än det nuvarande presumtionsansvaret, bör frågan på myndighetens initiativ kunna tas upp av regeringen. Det gäller t.ex. sådana situationer där det är av allmänt intresse att värdefull konst lånas in.

Den konstägare som vill vara helt skyddad för all skada som kan uppstå vid en utlåning till staten bör alltså själv ha att försäkra sina föremål, främst mot stöld, brand och andra oförutsedda händelser som låntagaren i vissa situationer inte skulle svara för. Tecknar ägaren ingen försäkring, bör han på vanligt sätt själv få stå risken.

3.3 Försäkringar m.m.

Under remissbehandlingen har väckts tanken att statliga myndigheter skulle få möjlighet att teckna en försäkring som innefattar ett mer eller mindre vittgående ansvarsåtagande, t.ex. en utställningsförsäkring av allrisktyp. Det har även visat sig att några tillfrågade myndigheter har haft inlånade konstföremål försäkrade, trots att det f.n. inte är tillåtet.

Men med det presumtionsansvar som förordas i denna rapport finns det inte tillräckliga skäl att i detta sammanhang föreslå ett avsteg från den allmänna principen att staten inte tecknar försäkringar.

Inte heller föreslås någon regel om att staten i princip skall ställa en garanti för värdet av inlånade konstföremål. Denna fråga bör liksom hittills avgöras av riksdagen från fall till fall.

3.4 Skriftliga avtal

I linje med flera enkätsvar föreslås att uppgörelserna alltid sker i skriftlig form. En sådan regel bidrar till att skapa klarhet och ordning vid låneuppgörelserna.

Det föreslås att avtalen skall utformas så, att därav framgår samtliga villkor som gäller för lånet. Även värdet på varje konstföremål skall anges.

3.5 Övergångsfrågor

Vad som har förordats i det föregående bör sättas i tillämpning så snart som möjligt.

Men vad bör gälla för sådana äldre lån som inte uppfyller de nya kraven?

Genom enkätsvaren har det t.ex. kommit fram att åtskilliga myndigheter har lånat konst av privata långgivare - kanske för länge sedan - och att myndigheterna i en del fall inte vet var ägaren kan nås. I några fall är myndigheten inte ens säker på vem som f.n. äger föremålen. Oklarhet om rätta förhållandena råder t.ex. hos många myndigheter som har lånat konstverk från bolag, stiftelser eller föreningar, som har upplösts eller i varje fall upphört med sin verksamhet. En del av dessa juridiska personer kan vara sådana som av olika anledningar har bildats i samband med att myndigheterna har förstatligats.

Skulle regeringen föreskriva att de nya bestämmelserna inte skall tillämpas på tidigare ingångna lån, skulle några efterforskningar om de rätta förhållandena troligtvis inte initieras och osäkerhet fortsätta att råda för kanske lång tid framöver. En sådan föreskrift förefaller därför mindre tillfredställande.

I stället föreslås att myndigheterna åläggs att säga upp de låneavtal som har slutits med sådana långgivare som inte blir tillåtna i fortsättningen. Konstföremålen skall därvid lämnas tillbaka.

Men med hänsyn till att många ägare kan vara okända eller svåra att få tag i bör myndigheterna - sedan alla försök att få tag i ägaren misslyckats - i undantagsfall av regeringen medges att låta sådana äldre lån fortsätta att löpa och således t.v. behålla konstföremålen i sin besittning.

När det sedan gäller andra avtal som inte uppfyller alla de nya kraven, bör föreskrivas att avtalen så långt möjligt skall ändras så, att de stämmer överens med de nya föreskrifterna, eller också så långt möjligt sägas upp, varvid återställande av konstföremålen skall ske.

För att få en viss samordning av hur övergångsbestämmelserna tillämpas bör myndigheterna åläggas att efter någon tid redovisa sådana äldre ärenden där här avsedda åtgärder inte har kommit till stånd.

3.6 Förslag

Det föreslås att regeringen inhämtar riksdagens bemyndigande att utfärda föreskrifter av det angivna innehållet genom en proposition därom.

Därefter kan den i rapporten föreslagna ordningen komma till uttryck i en ny förordning.

Ett utkast till en sådan förordning bifogas, bilaga 3.

Bilaga 1EN SAMMANSTÄLLNING AV REMISSYTTRANDENA

Samtliga sex myndigheter som efter remiss har yttrat sig om domstolsverkets framställning - JK, RRV, statens kulturråd, statens konstråd, statens konstmuseer och länsstyrelsen i Kristianstads län - synes vara av den uppfattningen att statens ansvar för lånad konst kräver ett klarläggande för att ge de myndigheter som lånar konst bättre möjligheter att bedöma vilka förpliktelser de ikläder sig vid en inlåning av konstverk.

1 Lån

Ingen av remissinstanserna kommer närmare in på frågan i vad mån de statliga myndigheterna får eller bör få låna in konstverk. Men RRV pekar på att inlåning av konst från privat håll till statliga myndigheter aktualiserar frågan i vad mån myndigheterna på detta sätt skall få dra på staten förpliktelser. Enligt RRV bör statens konstråd ges i uppdrag att från fall till fall avgöra lämpligheten av sådana inlåningar över en viss värdegräns.

Statens konstmuseer anför att man - utan kännedom om den faktiska omfattningen av de depositioner som lämnats från kommunalt och enskilt håll - inte kan ha någon uppfattning om lämpligheten av sådan inlåning. Inte heller kan det ekonomiska värdet av sådan inlåning bedömas.

2 Myndighetens ansvar

I fråga om vilket ansvar en statlig myndighet bör ikläda sig, när den lånar in konst etc. från annan än staten, anser RRV att frågan om statsverkets ansvar bör regleras på ett enhetligt sätt, men har inte något eget förslag till sådan reglering. Statens konstmuseer pekar på att vid utlåning av konstverk från statens konstmuseer till statliga myndigheter den mottagande myndigheten ansvarar för de kostnader som kan vara förenade med konstverkens vård. Samma princip bör enligt konstmuseernas

mening gälla vid inlåning från kommunala enheter eller enskild till statliga myndigheter. Myndigheten bör alltså svara för de kostnader som kan uppkomma i samband med värden. Statens kulturråd stryker under att statens konstmuseer vid utlåning till offentliga icke-statliga organ har krävt att depositionsavtal ingås samt att det i vissa sådana fall även har ställts som villkor att föremålen skall vara försäkrade. Staten bör enligt kulturrådet självfallet ikläda sig samma ansvar som staten kräver vid utlåning till andra än statliga myndigheter.

Liknande synpunkter anförs av JK. Han menar sålunda att staten skall stå samma ansvar som privata låntagare, när dessa lånar från statens konstsamlingar. Statens ansvar bör täcka alla typer av risker. För att sådan skadereglering skall kunna fungera krävs enligt JK att all konst som är inlånad till statliga myndigheter blir föremål för värdering. Vidare bör parterna enligt JK alltid upprätta ett skriftligt depositionsavtal där villkoren för depositionen och egendomens värde anges.

3 Försäkring

Beträffande frågan huruvida staten, ifall den skall ikläda sig ansvar för inlånade konstföremål, bör teckna försäkring eller inte anser RRV att skäl inte föreligger att frångå principen att staten inte tar försäkringar. Statens konstmuseer är av samma uppfattning.

Länsstyrelsen i Kristianstads län anser däremot att myndigheterna bör teckna försäkring vid nu aktuell inlåning.

JK tar inte någon slutgiltig ställning till frågan. Han betonar emellertid att staten själv ställer som villkor för utlåning från sina konstsamlingar att låntagaren håller föremålen försäkrade. JK uppger att försäkringsbranschen tillhandahåller speciella utställningsförsäkringar av all-risk-typ. Staten kan sålunda antingen teckna försäkring eller som självförsäkrare bära riskerna. Men i båda fallen bör skaderegleringen följa samma principer som gäller vid allriskförsäkring, menar JK.

Bilaga 2EN ENKÄT

Mot bakgrunden av domstolsverkets framställning har genom en enkät ställts vissa frågor till 75 statliga myndigheter. Avsikten med enkäten har varit att inte bara belysa i hur stor omfattning statliga myndigheter lånar in konstverk eller andra värdeföremål från kommunala, privata eller andra ägare. Genom enkäten har också inhämtats ett stort antal myndigheters uppfattning om vilken ordning som bör tillämpas i fortsättningen i fråga om sådana lån.

Följande frågor har ställts, i en del fall skriftligen, i andra fall per telefon.

Nuvarande förhållanden

- 1.1 Har myndigheten konstverk, t.ex. tavlor eller andra värdeföremål inlånade (deponerade) eller förhyrda från andra än statliga institutioner, t.ex. från anställda, privatpersoner, föreningar (t.ex. konstföreningar), kommuner eller privatmuseer?
- 1.2 Ange i så fall vad det är för föremål samt antal och långgivare. Vet myndigheten i samtliga fall exakt vem som i dag äger föremålen?
- 1.3 Ange ett sammanlagt, uppskattat värde på föremålen.
- 1.4 Har någon viss tid för lånet överenskommit?
- 1.5 Betalar myndigheten någon ersättning till ägaren?
- 1.6 Betalar ägaren någon ersättning till myndigheten?
- 2.1 Har myndigheten (staten) iklätt sig några garantier eller annat ansvar för värdet av föremålen?
- 2.2 Hur har myndigheten uppfyllt sin skyldighet att vårda föremålen? Kostnader för vården?

Anmärkning: Av handelsbalkens 11 och 12 kap. följer att en låntagare (depositarie) endast svarar för saker som han genom oaktsamhet förstör. Bli sakerna t.ex. stulna eller förstörda genom brand e.d. ansvarar han icke för skadan, såvida inte någon oaktsamhet ligger honom till last. Myndigheten svarar i så fall - om inte annat har avtalats - för oaktsamhet som har vållats av arbetstagare vid myndigheten (3 kap. 1 § skadeståndslagen).

- 3.1 Har myndigheten (staten) tecknat någon försäkring för föremålen? Lämna i så fall uppgifter om bolag, premie, värde m.m.
- 3.2 Vet myndigheten i vad mån ägaren själv har tecknat försäkring?
- 4 Andra omständigheter av intresse i sammanhanget?

Framtida ordning (ange gärna synpunkter även om myndigheten inte har någon konst eller andra värdeföremål)

- 1 Bör de statliga myndigheterna få låna eller hyra konstverk eller andra värdeföremål från andra än statliga institutioner (t.ex. från anställda, privatpersoner, föreningar, kommuner, privatmuseer) eller bör de enbart vända sig till statens konstråd och statens konstmuseer (närmast nationalmuseet) för att få konstverk etc. tilldelade respektive inlånade?
 - 2.1 Bör en låntagande myndighet helt friskriva sig från ansvar gentemot ägaren?
 - 2.2 Bör en låntagande myndighet bara få ikläda sig det begränsade ansvar som följer av reglerna i handelsbalken (d.v.s. myndigheten ansvarar bara för skada som orsakats av oaktsamhet)?
 - 2.3 Bör myndigheten gentemot ägaren ikläda sig fullt ansvar för de föremål som myndigheten lånar från annan än statlig institution?
- 3.1 I vad mån bör en låntagande myndighet i fallen 2.2 eller 2.3 försäkra konstföremålen?
- 3.2 Bör en låntagande myndighet ställa som villkor att ägaren själv har tecknat försäkring?
- 4 Har myndigheten några andra synpunkter?

Enkäten har besvarats av följande 71 myndigheter:

högsta domstolen, riksåklagaren (RÅ), Svea hovrätt, Göta hovrätt, Uppsala, Ljungby, Kristinehamns och Jämtbygdens tingsrätter, rikspolisstyrelsen, Danderyds, Solna, Enköpings, Eskilstuna och Landskrona polisdistrikt, försvarets civilförvaltning, försvarets forskningsanstalt (FOA), försvarshögskolan, socialstyrelsen, statens bakteriologiska laboratorium, försäkringsöverdomstolen, postverket, statens järnvägar (SJ), luftfartsverket, transportrådet, statens geotekniska institut, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI), statistiska centralbyrån, kammarkollegiet, statens arbetsgivarverk (SAV), kungliga biblioteket (KB), riksantikvarieämbetet och statens historiska museer, statens konstmuseer, livrustkammaren, Skoklosters slott och Hallwylska museet, naturhistoriska riksmuseet, etnografiska museet, statens sjöhistoriska museum, statens institut för läromedelsinformation, universitets- och högskoleämbetet (UHÄ), centrala studiestödsnämnden, lantbruksstyrelsen, kommerskollegium, patent- och registreringsverket, marknadsdomstolen, konsumentverket, styrelsen för arbetarskyddsfonden, statens förlikningsmännaexpedition, statens invandrarverk, statens vattenfallsverk, statens brandnämnd, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Gotlands, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus, Västmanlands och Västerbottens län, länsstyrelsernas organisationsnämnd, lokala skattemyndigheterna i Helsingborg, Landskrona, Lund, Malmö och Trelleborg samt kronofogdemyndigheterna i Eslöv, Helsingborg, Lund, Malmö och Trelleborg.

Samtliga myndigheter har redovisat sin uppfattning i frågorna huruvida lån bör förekomma i framtiden och på vilket sätt ansvaret i så fall bör vara reglerat.

Att märka är att svaren, som har avgetts ganska informellt, delvis per telefon, inte utgör remissyttranden i egentlig mening.

1 NUVARANDE FÖRHÅLLANDEN

1.1 Lån

Enkäten visar att omkring hälften av de 71 statsmyndigheterna själva har lånat konst och andra värdeföremål från privata ägare eller från institutioner etc. som inte är statliga. Den andra hälften av myndigheterna uppger att några sådana lån inte har förekommit hos dem.

I de fall där lån har skett gäller det ofta föremål för icke obetydliga värden. I regel har ingen ersättning från myndigheten betalats till ägaren. Inte heller har ägaren betalat någon ersättning till myndigheten för att föremålen har förvarats där. Bara i några få fall har lånen varit tidsbegränsade. Ibland har överenskommit att de lånade föremålen skall återställas vid anfordran.

Högsta domstolen och Svea hovrätt samt Uppsala, Ljungby, Kristinehamns och Jämtbygdens tingsrätter hör till de domstolar som har lånat konst för icke obetydliga värden. Svea hovrätt t.ex. uppskattar värdet på "sina" låneföremål till 100 000 kr, så även Uppsala tingsrätt för sin del. I en del fall har domstolarna lånat från privatpersoner, men lån har skett även från läns museer m.fl. Uppsala tingsrätt uppger att i samband med domstolsväsendets förstatligande år 1971 lät Uppsala kommun de kommunalt ägda konstföremål som fanns i domstolsbyggnaden bli kvar hos den nye statlige ägaren. Enligt tingsrätten kommer kommunen troligtvis inte att återkräva föremålen och någon uppfattning om omfattningen av och värdet på föremålen torde kommunen inte heller ha. Även Ljungby tingsrätt har konstföremål som härstammar från tiden före det att domstolen förstatligades. Möbler, mattor m.m. till ett värde av minst 150 000 kr., som tidigare var kommunalt ägda, är nu inlånade från Sunnebo härads kulturförening. Denna förening bildades av tingshusbyggnadsskyldige i samband med förstatligandet. Tingshusbyggnadsskyldige har upphört att existera som särskild kommun. Till vem föremålen i förekommande fall skall återlämnas är därför enligt tingsrätten oklart. Tingsrätten har även lånat sex tavlor värda ca 15 000 kr. från Ljungby konstförening.

Bland de förvaltningsmyndigheter som har lånat in konst från kommunala museer kan nämnas Eskilstuna polisdistrikt, försvarets civilförvaltning, länsstyrelserna i Stockholms, Östergötlands, Jönköpings och Västmanlands län, lokala skattemyndigheterna i Helsingborg, Malmö och Trelleborg samt kronofogdemyndigheterna i Malmö och Trelleborg. Lokala skattemyndigheten i Helsingborg förklarar sålunda att Helsingborgs museum på 1950-talet lånade ut konstföremål till uppbördsverket i Helsingborg, som då var en kommunal inrättning. Det tedde sig då naturligt med en kommunal inlåning. När uppbördsverket förstатligades tog lokala skattemyndigheten över lånen. Om kommunen skulle inrätta ett nytt större museum, så kommer föremålen att återtas. Två särskilt värdefulla tavlor kan värderas till 200 000 kr. resp. 100 000 kr. Men även i övriga fall är antalet konstföremål och värdet på föremålen icke obetydliga.

Solna polisdistrikt och statens bakteriologiska laboratorium har lånat tavlor från resp. myndighets konstförening.

Länsstyrelserna i Gotlands och Kristianstads län har lånat konstföremål från stiftelser för 60 000 kr. resp. 40 000 kr. Det är obekant om stiftelserna alltjämt består. Från en privat minneskonstsamling har länsstyrelsen i Västerbottens län lånat en tavla.

Landskrona polisdistrikt förklarar att en privatperson har lånat polismyndigheten ca 300 tavlor, värda flera miljoner kronor. Det rör sig om bl.a. verk av Picasso, Chagall och andra betydande konstnärer. Tavlorna har hängts upp i myndighetens lokaler, men också i ett särskilt förvaringsrum. Förhållandet anmäldes efter viss tid till justitieombudsmannen, som endast betonade att en myndighets förmån i nu nämnda avseende inte på något sätt får rubba allmänhetens förtroende för att myndigheten - utan att ta ovidkommande hänsyn till långgivaren - fullgör sina arbetsuppgifter med oväld och nit.

Även lokala skattemyndigheterna i Landskrona och Lund har lånat 16 respektive 31 tavlor från privatpersoner.

Kronofogdemyndigheten i Lund har lånat två tavlor från konstnärerna själva. Myndigheten känner i dag inte till var konstnärerna vistas.

Från bibliotek och museer rapporteras följande.

KB uppger att man lånat ett tiotal Prins Eugen-tavlor av konstnären. Ingen har gjort anspråk på att få igen tavlorna, som f.n. torde vara värda omkring 500 000 kr. Även privata brevsamlingar av främst vetenskapligt värde har KB lånat av privatpersoner. Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer har arkivalier (handskrifts- och handteckningssamlingar) som Vitterhetsakademien för framtiden har lånat ut. Dessa är mycket värdefulla på antikvitetsmarknaden. Myndigheten lånar emellertid ofta in konstföremål och andra objekt som är i privat ägo för tillfälliga utställningar, som anordnas i museet. Etnografiska museet har lån från Svenska missionsförbundet. Det är samlingar från "folk i tredje världen". Samlingarna är mycket gamla och betingar nu ett icke obetydligt värde på grund av intresset för s.k. exotisk konst. Statens sjöhistoriska museum har lånat tavlor och föremål från privat håll för ca 650 000 kr. En tavla värd 500 000 kr. har ett privatägt rederi lånat ut. Det är även ovisst vem som äger flera av tavlorna. En tavla har framlidne Prins Wilhelm ägt. En annan tavla har ett numera nedlagt privatägt rederi varit ägare till. Postmuseum, som ingår i Postverket, har lånat 141 föremål från 15 olika långgivare. Föremålen är bl.a. porträtt, pokaler, medaljer, foton, frimärkssamlingar m.m. Långgivarna är privatpersoner, föreningar, bolag, Sveriges filatelistförbund m.fl. Värdet uppgår till ca 150 000 kr. I flera fall torde långgivaren ha avlidit eller upphört att existera. Postmuseum lånar också i övrigt in föremål och frimärkssamlingar för tillfälliga utställningar.

I övrigt uppger statliga museer att de bara för tillfälliga utställningar har lånat och brukar låna in konstföremål från främst privatpersoner.

1.2 Ansvar1.2.1 Friskrivning

Såvitt framgår av enkätsvaren, har ingen myndighet skrivit sig helt fri från ansvar gentemot ägaren för inlånade konstföremål e.d.

1.2.2 Presumtionsansvar

Övervägande antalet myndigheter förklarar att de vid lånets ingående inte har träffat någon särskild överenskommelse med långivarna i fråga om ansvar. Dessa myndigheter svarar sålunda för uppkomna skador enligt reglerna i handelsbalken. De har alltså ett presumtionsansvar.

Såvitt framgår, har inte någon av de tillfrågade myndigheterna haft några kostnader för värden av inlånade konstföremål.

1.2.3 Fullt ansvar

Åtta myndigheter uppger att de har tecknat ett depositionsavtal med långivaren. I samband med detta avtal har samtliga inlånade konstföremål förtecknats och värderats och myndigheterna iklätt sig ansvar för föremålets värde intill det åsatta beloppet. Sådant ansvar har i regel omfattat egendomens totalförstörelse genom bl.a. stöld, brand eller vattenskada. I andra fall har den låntagande myndigheten åtagit sig att i händelse av skada eller förlust svara för det åsatta värdet.

Det har vid avtal med museer också förekommit att den låntagande myndigheten har åtagit sig att svara för uppkommen skada efter museiintendentens bedömande.

Ett mindre antal låntagande myndigheter, däribland de som bedriver museiverksamhet, har i depositionsavtalet begränsat sig till att förklara att de skall väl vårda de lånade föremålen. Några utfästelser i övrigt har inte gjorts. Om skada uppstår på föremålen torde i åtskilliga fall ett fullt ansvar kunna utkrävas.

1.3 Försäkring

Svaren från de myndigheter som har tecknat depositionsavtal visar att myndigheterna i några fall har åtagit sig att svara för den lånade egendomens fulla värde genom att teckna en försäkring. Föremålen har i dessa fall försäkrats intill egendomens angivna värde enligt en företagen värdering.

I andra fall har låntagande myndigheter tecknat försäkring för skada genom stöld, brand etc. utan att det framkommer att något skriftligt avtal om detta har ingåtts.

Två domstolar förklarar att de tidigare hade hållit inlånade konstföremål försäkrade. Efter det att domstolsverkets revisorer hade påtalat olämpligheten i detta hade domstolarna emellertid sagt upp försäkringen.

De myndigheter som bedriver museiverksamhet förklarar att de i samband med inlåningen för tillfälliga utställningar alltid tecknar en försäkring för föremålens värde.

2 FRAMTIDA ORDNING

2.1 Lån2.1.1 Myndigheter som anser att även icke-statliga lån bör få förekomma

I något mer än hälften av enkätsvaren anges att statliga myndigheter i framtiden bör få låna konstverk och andra värdeföremål från andra ägare än statliga institutioner. Inställningen motiveras främst med svårigheten att få låna från de statliga institutionerna.

En del av myndigheterna anser emellertid att bara vissa särskilda långgivare bör accepteras, närmast kommuner, lands-ting, kommunala museer, privata museer, konstföreningar, konststiftelser och andra rättssubjekt där någon beroende- eller jävssituation inte behöver befaras eller också konstnärer på orten.

De myndigheter som är positiva till fortsatt låneverksamhet är, grovt sett, jämnt fördelade på de som själva har lånat konstverk och de som inte har gjort det.

Bland de låntagande myndigheterna framhåller sålunda exempelvis Ljungby tingsrätt att det är ytterst svårt att få låna konstföremål från staten eller från kommunerna och att tingsrätten skulle ha varit så gott som utan konstverk om inte de privatägda konstverken funnits. Lån bör därför tillåtas utan inskränkning från alla tänkbara långgivare. Liknande synpunkter förs fram av bl.a. Jämtbygdens tingsrätt, Landskrona polisdistrikt och länsstyrelsen i Jönköpings län. Statens bakteriologiska laboratorium betonar för sin del värdet i att ett större och mer variationsrikt utbud av konst kan ställas till myndigheternas förfogande.

Ett begränsat antal av de låntagande myndigheterna - ett tiotal - anser att lån bör få ske men endast från vissa långgivare. Så- lunda anser Eskilstuna polisdistrikt att lån bör få ske från

kommuner men att lån från privatpersoner bör undvikas med hänsyn till skaderiskerna. Det bör enligt länsstyrelsen i Gotlands län endast vara möjligt att låna konstföremål m.m. från kommunala museer, konststiftelser samt juridiska personer, där någon beroende- och jävssituation inte behöver befaras. Vidare bör värdet på föremålen inte vara så högt. Att lån bara bör få förekomma från kommuner, kommunala museer, privatmuseer, konstföreningar o.d. anser även länsstyrelsen i Östergötlands län, lokala skattemyndigheterna i Helsingborg och Trelleborg samt kronofogdemyndigheten i Lund.

De myndigheter som bedriver olika former av museiverksamhet - däribland KB, riksantikvarieämbetet och statens historiska museer, livrustkammaren, Skoklosters slott och Hallwylska museet, etnografiska museet samt statens sjöhistoriska museum - betonar vikten av att de inom ramen för sin verksamhet får låna konst- och värdeföremål för tillfälliga utställningar.

Bland de hittills icke låntagande men till lån positivt inställda myndigheterna finns t.ex. socialstyrelsen, som framhåller att det från arbetsmiljösynpunkter är värdefullt, om en myndighet i sina lokaler kan ha konstverk och andra värdeföremål. Eftersom statens konstråds och statens konstmuseers möjlighet till tilldelning och utlåning är begränsad, är det enligt socialstyrelsen bra om myndigheterna kan få låna konstverk eller värdeföremål från annat håll. Liknande synpunkter förs fram av länsstyrelsen i Malmöhus län, som härutöver framhåller att det från allmän trivsel-synpunkt är bra om myndigheter kan få tillgång till provinsiella eller lokalt betonade konstverk. Inom detta område har kommunala institutioner oftast ett större utbud än statliga sådana, heter det. Statens brandnämnd stryker under att lån av konstföremål sannolikt skulle öka möjligheterna till utsmyckning av offentliga lokaler. En rad andra myndigheter - bl.a. Danderyds och Enköpings polisdistrikt, försvarshögskolan, transportrådet, statens institut för läromedelsinformation, centrala studiestödsnämnden, konsumentverket, statens vattenfallsverk samt länsstyrelserna i Uppsala och Blekinge län - anser också att lån från privata långgivare bör tillåtas utan begränsning, men lämnar inte någon närmare motivering till sitt ställningstagande.

Också bland de myndigheter som själva hittills inte lånat några konstverk e.d. finns en del som anser att lån från privata intressenter bör få ske men bara med vissa begränsningar. Sålunda menar rikspolisstyrelsen att myndigheterna bör få låna konstföremål från konstnärer på orten och att föremålen inte bör representera något större ekonomiskt värde. Att lån bör tillåtas uteslutande från kommuner och kommunala museer anser marknadsdomstolen och kronofogdemyndigheten i Eslöv. Av samma mening är länsstyrelsen i Södermanlands län som anser att lån bara bör få ske från allmänna organ, såsom kommuner och landsting. Länsstyrelsernas organisationsnämnd anför att lån bara bör få förekomma från kommuner och från museer.

En mellaninställning representeras av kammarkollegiet, som anför att myndigheterna endast ytterst restriktivt och av speciella skäl bör få låna konstverk från andra ägare än statliga institutioner. Ett sådan skäl kan enligt kollegiet vara en utställning. Och enligt lantbruksstyrelsen bör sådana lån tillåtas bara om särskilda skäl, t.ex. anknytning till myndighetens verksamhet eller miljöskäl, motiverar sådan inlåning. Varje sådan inlåning utifrån bör enligt lantbruksstyrelsen prövas noga.

2.1.2 Myndigheter som anser att icka-statliga lån bör undvikas

Som nämnts finns också bland de myndigheter som själva har lånat konst- och andra värdeföremål sådana som anser att lån från privata ägare inte bör tillåtas, exempelvis Svea hovrätt, Solna polisdistrikt, länsstyrelserna i Stockholms, Kristianstads och Västerbottens län, lokala skattemyndigheten i Lund samt kronofogdemyndigheten i Helsingborg. Myndigheterna bör enligt deras mening sålunda enbart få vända sig till statliga institutioner för att få tillgång till konstföremål. Som skäl för sin inställning anför t.ex. Solna polisdistrikt att konstföremål lätt kan komma bort och att det är svårt att alltid ha kontroll över dem. Och länsstyrelsen i Kristianstads län pekar på att lån från privatpersoner kan uppfattas som muta och därför bör undvikas.

En grupp på 16 myndigheter utgörs av sådana som inte själva har några konstföremål inlånade från privata intressenter och som också är negativt inställda till sådan inlåning i fortsättningen. Till denna grupp hör bl.a. Göta hovrätt, luftfartsverket, SJ, statens geotekniska institut, statistiska centralbyrån, SAV, kommerskollegium, patent- och registreringsverket, styrelsen för arbetarskyddsfonden och statens invandrarverk. De pläderar alltså för att statliga myndigheter bör låna konstföremål o.d. från uteslutande statliga institutioner. Till samma grupp hör RA, FOA och UHÄ. Som skäl för att lån från privata håll inte bör tillåtas hänvisar RA till att sådana lån leder till för stora omkostnader och för mycken administration för myndigheterna. FOA uppger att den inte har velat ta ansvar för annan utsmyckning än statlig inlåning och eget ägande. Vidare framgår att FOA har över 300 konstverk. Ett stort antal har erhållits genom statens konstråd eller gåvor från besökare. Andra verk har inköpts genom FOA:s konstförening. Det finns även enligt FOA många andra statliga institutioner, t.ex. marinmuseum och armémuseum som ställer konst till förfogande. UHÄ förklarar sig ha svårt att se när det skulle finnas anledning att ta emot och ansvara för icke-statliga depositioner.

2.2 Ansvar

I det följande redovisas lämnade synpunkter på frågan vilket ansvar som myndigheterna i fortsättningen bör ikläda sig för värdet av inlånade konstföremål.

2.2.1 Friskrivning

Endast ett begränsat antal myndigheter anser att en myndighet bör helt friskriva sig från allt ansvar vid lån av konstföremål till myndigheterna.

Bland de myndigheter som själva har lånat konstföremål är det Svea hovrätt, Solna polisdistrikt samt lokala skattemyndigheterna i Lund och Malmö som är av den uppfattningen. Av de myndigheter

som inte har lånat några konstföremål är det RA, Danderyds polisdistrikt, luftfartsverket, statens geotekniska institut, kammarkollegiet, SAV, UHÄ och centrala studiestödsnämnden som förordar friskrivning.

Några närmare skäl för ställningstagandet har inte redovisats.

2.2.2 Presumtionsansvar

De flesta myndigheter, däribland högsta domstolen, Jämtbygdens tingsrätt, rikspolisstyrelsen, Landskrona polisdistrikt, försvarets civilförvaltning, socialstyrelsen, FOA, transportrådet, kommerskollegium, marknadsdomstolen, konsumentverket, styrelsen för arbetarskyddsfonden, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands och Västmanlands län samt lokala skattemyndigheterna i Helsingborg och Malmö, är av den uppfattningen att myndigheterna vid lån av konstföremål e.d. i framtiden bör ikläda sig ett sådant presumtionsansvar för oaktsamhet som stadgas i handelsbalkens 11 och 12 kap. Denna åsikt är lika utbredd bland de myndigheter som f.n. själva har lånat konstföremål som bland dem som hittills inte har gjort det. Sålunda menar Jämtbygdens tingsrätt att det oftast är myndigheten som ligger i underläge vid låneförhandlingarna och att den därför måste acceptera ett visst ansvar. Men det är enligt tingsrätten i varje fall naturligtast att myndigheten tar på sig ansvar bara för skada vållad uppsåtligt eller genom vårdlöshet av myndigheten.

SMHI anser också att ansvarsbestämmelserna i handelsbalken i regel bör vara avgörande. Men i de fall där ägaren till konstföremålet själv tar initiativet till lånet och i stor utsträckning får myndigheten att låna konstverk utan att myndigheten har något intresse alls utav detta, bör i stället en friskrivning från ansvar ske.

2.2.3 Fullt ansvar

En del myndigheter anser att om de statliga myndigheterna lånar konstföremål e.d. från privat eller kommunalt håll, så bör de fortsättningsvis svara för all uppkommen skada på föremålen. Som skäl för detta har framhållits att det är svårt för en myndighet, som har tagit initiativ till inlåningen, att endast ikläda sig ett begränsat ansvar. Vidare har betonats att enda möjligheten för myndigheterna att få låna konstföremål o.d. från privat håll är att de tar på sig fullt ansvar för värdet av föremålen.

Denna inställning har förespråkare inte bara bland sådana myndigheter som själva har lånat in konstverk o.d., exempelvis Uppsala och Ljungby tingsrätter, Eskilstuna polisdistrikt, statens bakteriologiska laboratorium, postverket, statens förlikningsmannæxpedition samt länsstyrelserna i Jönköpings, Gotlands och Kristianstads län.

Inställningen delas också av en del myndigheter, som hittills inte har lånat några konstföremål e.d., närmast Enköpings polisdistrikt, försvarshögskolan, postverket, patent- och registreringsverket, statens invandrarverk, statens vattenfallsverk, statens brandnämnd och länsstyrelsernas organisationsnämnd. Enköpings polisdistrikt betonar sålunda att om konstföremål skaffas in av myndigheten på dennas initiativ, bör myndigheten ikläda sig fullt ansvar för värdet av föremålen. Och enligt postverkets uppfattning är det svårt för myndigheterna att få låna privatägda konstföremål utan att ta fullt ansvar för dem.

De myndigheter som bedriver museiverksamhet framhåller att det måste vara deras sak att svara för föremålens fulla värde med hänsyn till att det ligger i deras eget intresse att få låna konstverk och värdeföremål, främst för tillfälliga utställningar.

Har lånet skett i myndighetens intresse för en tillfällig utställning eller liknande, är det rimligt att myndigheten ikläder sig fullt ansvar för de inlånade föremålen. Det anser också kammarkollegiet, som dock hävdar att myndigheterna i alla andra fall bör undvika att åta sig något ansvar. En liknande uppfattning företräds av SMHI, som anser att en myndighet bara i extrema fall bör ikläda sig fullt ansvar, t.ex. vid inlåning under en kortare tidsperiod för något särskilt evenemang, såsom jubileum eller liknade vid myndigheten.

2.3 Försäkring

Flertalet av dem som anser att de statliga myndigheterna vid konstlån bör ikläda sig fullt ansvar för föremålens värde menar att detta lämpligen kan ske i den formen att den låntagande myndigheten tecknar en försäkring.

Det gäller främst de myndigheter som redan själva har lånat konstföremål o.d., särskilt sådana som bedriver museiverksamhet.

Ett mindre antal myndigheter anser att statsmyndigheterna i fortsättningen bör ställa som villkor för att ta emot lån att ägarna själva håller sakerna försäkrade. Andra myndigheter ser detta som önskvärt, men betonar att några möjligheter för myndigheterna att få låna konstverk o.d. i så fall inte torde finnas.

Det är främst myndigheter, som själva inte har lånat några konstföremål, som framhåller dessa synpunkter.

Bilaga 3

Utkast till

Förordning om statliga myndigheters lån av konstverk
för lokalutsmyckning;

utfärdad den 1982.

Regeringen föreskriver följande.

Tillämpningsområde

1 § I denna förordning finns föreskrifter om rätten för myndigheter under regeringen att från någon annan än staten låna konstföremål för utsmyckning av sina lokaler.

Med lån avses även deposition och hyra.

2 § Förordningen gäller inte den verksamhet som bedrivs av

1. statens konstråd,
2. museer,
3. bibliotek,
4. vetenskapliga institutioner,
5. andra myndigheter med uppgift att främja kulturhistoria

eller att förvärva, vårda, bevara, vetenskapligt bearbeta eller ställa ut konstverk eller andra föremål av konstnärligt, vetenskapligt eller liknande allmänt intresse.

Förordningen skall inte heller tillämpas på fall där utställningsersättning betalas eller skall betalas enligt huvudavtalet den 8 juni 1978 mellan staten och Konstnärernas riksorganisation m.fl.

Lån

3 § Myndigheterna får som långgivare anlita endast

1. kommuner, landstingskommuner, kommunalförbund, församlingar, kyrkliga samfälligheter eller allmänna försäkringskassor,

2. sådana stiftelser eller ideella föreningar som har till ändamål att främja kulturhistoria eller konst genom att förvärva, vårda, bevara, vetenskapligt bearbeta eller ställa ut konstverk eller andra konstföremål.

Avtal

4 § Vid varje låneuppgörelse skall myndigheten träffa ett skriftligt avtal med långgivaren.

Avtalet skall ange samtliga villkor som gäller för lånet.

Ansvar

5 § I låneavtal som avses i denna förordning skall anges att staten svarar för skador som tillfogas långgivaren i de fall där myndigheten brister i sitt åliggande att visa att skadorna inte beror på försummelse av myndigheten eller av någon anställd hos myndigheten.

Myndigheten får inte ikläda staten mer vittgående skadeståndsansvar än som följer av första stycket.

6 § Av cirkuläret (1954:325) med föreskrifter rörande försäkring av staten tillhörig egendom, m.m. framgår att staten inte får teckna försäkring för att skydda staten eller i dess tjänst anställd personal mot ansvarighet.

Värdering m.m.

§ 7 Värdet på varje konstföremål skall anges i avtalet.

Råder tveksamhet om värdet, skall den låntagande myndigheten låta värdera föremålet.

Om kostnaden för värderingen inte betalas av föremålets ägare eller någon annan än myndigheten, får den betalas av medel till förvaltningskostnader eller andra medel som den låntagande myndigheten disponerar.

8 § Önskar en myndighet låna ett konstföremål som bedöms vara värt mer än 25 000 kronor, skall statens konstråds medgivande till inlåningen inhämtas, innan låneavtalet träffas.

Avslutande bestämmelse

9 § De föreskrifter som kan behövas för verkställigheten av denna förordning meddelas av statens arbetsgivarverk efter samråd med statens konstråd.

1. Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1982.

2. Myndigheter, som tidigare har slutit avtal med andra långgivare än som avses i 3 §, skall så långt möjligt säga upp dessa avtal. Andra äldre låneavtal skall så långt möjligt antingen ändras så, att de stämmer överens med de nya föreskrifterna, eller också sägas upp. Dessa åtgärder - och i förekommande fall återställandet av konstföremålen - skall vidtas senast den 1 juli 1983.

3. Myndigheterna skall senast den 30 december 1984 till budgetdepartementet komma in med en redovisning över sådana äldre ärenden, där myndigheten inte har lyckats vidta i 2 nämnda åtgärder med angivande av skälen till detta.

En sammanställning av remissyttrandena över rapporten (Ds B 1981: 18) Konst i statliga verk

1 Remissinstanserna

Efter remiss har yttranden över departementsrapporten Konst i statliga verk avgetts av justitiekanslern (JK), Svea hovrätt, Stockholms och Ljungby tingsrätter, domstolsverket, rikspolisstyrelsen, Landskrona polisdistrikt, kriminalvårdsstyrelsen, försvarets forskningsanstalt (FOA), socialstyrelsen, akademiska sjukhuset i Uppsala, riksförsäkringsverket (RFV), postverket, kammarkollegiet (efter hörande av Lunds domkapitel), statskontoret, byggnadsstyrelsen, riksrevisionsverket (RRV), statens arbetsgivarverk (SAV), statens institut för personaladministration och personalutbildning (SIPU), statens arbetsmarknadsnämnd (SAMN), statens kulturråd, statens konstråd, statens konstmuseer, etnografiska museet, statens sjöhistoriska museum, universitets- och högskoleämbetet (UHÅ), kommerskollegium, generaltullstyrelsen, konsumentverket/KO, statens invandrarverk, jämställdhetsombudsmannen, bostadsstyrelsen, länsstyrelserna i Uppsala, Gotlands, Hallands, Malmöhus, Kopparbergs och Väster-norrlands län, lokala skattemyndigheten i Helsingborg, kronofogdemyndigheten i Trelleborg, riksdagens ombudsmän (JO), Stockholms kommun, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Statsanställdas förbund, Centralorganisationen SACO/SR, Föreningen Sveriges konsthantverkare och industriformgivare, Konstfrämjandet samt Sveriges konstförningars riksförbund.

Därjämte har genom rikspolisstyrelsen kommit in ett yttrande från Landskrona polisdistrikt och genom UHÅ ett från Uppsala universitet.

Stockholms kommun har som sitt yttrande lämnat över ett yttrande från kulturnämnden i kommunen; SACO/SR har i sitt yttrande hänvisat till ett yttrande från Sveriges museimannaförbund.

TCO:s statstjänstemannasektion (TCO-S) har avstått från att yttra sig.

2 Allmänna synpunkter

Huvudfrågorna i rapporten gäller om de statliga myndigheterna i fortsättningen skall få låna konstföremål bara från vissa långgivare samt om staten därvid skall ikläda sig endast ett begränsat ansvar för de inlånade föremålen.

Förslagen i rapporten har fått ett positivt mottagande. De allra flesta remissinstanserna uttrycker sin tillfredsställelse över de klarlägganden som görs i rapporten, framhåller det angelägna i att statens ansvar för

inlånade konstföremål regleras och tillstyrker förslagen. Från olika håll framhålls att förslagen skulle skapa ordning i låneförhållandena och klara och enhetliga regler för en viss del av samhällets konstinnehav.

Bland de remissinstanser som i allt väsentligt finner sig kunna lämna rapportens förslag utan erinran är *JK, Svea hovrätt, Stockholms tingsrätt, rikspolisstyrelsen, kriminalvårdsstyrelsen, FOA, socialstyrelsen, akademiska sjukhuset i Uppsala, RFV, byggnadsstyrelsen, SAV, SAMN, UHÄ, generaltullstyrelsen, statens invandrarverk, bostadsstyrelsen, länsstyrelserna i Malmöhus och Kopparbergs län, JO, Landstingsförbundet, Statsanställdas förbund samt Föreningen Sveriges konsthantverkare och industriformgivare.*

Några av dem utvecklar skälen för sitt ställningstagande.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län, t. ex., menar att förslaget skulle främja en ökad inlåning av konst för utsmyckning av myndigheternas lokaler. *Statskontoret* ansluter sig också till förslaget att föreskrifter meddelas för de statliga myndigheternas inlåning av konstföremål för att smycka myndigheternas lokaler, men har vissa avvikande synpunkter på förordningens tillämpningsområde m. m. Genom enhetliga regler för statliga myndigheters inlåning av konstföremål skulle myndigheterna enligt statskontorets mening få bättre möjligheter att bedöma vilka förpliktelser de ikläder sig i samband med lånen. Flera myndigheter har i olika sammanhang framfört önskemål om sådana bestämmelser, sägs det. *Byggnadsstyrelsen* erinrar om att i den mån lån av konstföremål kräver byggnadsåtgärder skall samråd med byggnadsstyrelsen ske, innan beslut om lån fattas.

Även en del andra remissinstanser ställer sig i stort sett positiva till rapporten, men anför särskilda synpunkter på de olika frågorna.

Exempelvis *länsstyrelsen i Uppsala län* motsätter sig visserligen inte förslaget, men anser att frågan bör lösas genom att statliga myndigheter i första hand åläggs att vända sig till statens egna organ som har ansvar för statliga inköp av konst och förvaltning av konst i statlig ägo.

Två myndigheter ställer sig närmast avvisande till förslaget om en författningsreglering. *Domstolsverket* anser sålunda att redan departementsrapporten klarlägger myndigheternas ansvar för inlånad konst. Den ovissheit som tidigare rått i detta hänseende har alltså undanröjts. Därmed har syftet med verkets framställning år 1976 till finansdepartementet blivit tillgodosett, heter det. En författningsreglering av statliga myndigheters lån av konstföremål för lokalutsmyckning kan väl sägas vara ägnad att åstadkomma ordning och reda på området, anför domstolsverket, som emellertid för sin del vill sätta i fråga, om någon reglering verkligen behövs. För det område som verket företräder kan behovet i vart fall inte sägas vara framträdande. Om en författningsreglering anses erforderlig, bör den enligt verkets uppfattning i varje fall inte omfatta institutioner som har till huvudsaklig sysselsättning att låna konst för utställningsverksamhet. Även *konsumtverket/KO* är kritiskt till förslaget. Verket håller

visserligen med om att det – för att man skall undvika oklarheter om innebörden av rättsförhållandet mellan långgivare och låntagare – kan vara en fördel, om det upprättas ett skriftligt avtal om lånet. Men man sätter i fråga, om det finns anledning att av detta skäl införa detaljerade bestämmelser om låneverksamheten.

3 Tillämpningsområdet för en reglering

De flesta remissinstanser har tillstyrkt förslaget i denna del.

Några remissinstanser har emellertid fört fram en del särskilda synpunkter, främst av förtydligande karaktär, däribland följande.

Statens kulturråd:

Kulturrådet förutsätter att i begreppet "konst" inbegripes även kulturhistoriskt värdefulla bruksföremål, möbler etc. Detta bör klart framgå i en kommande förordning liknande den som redovisas i bilaga 3 i rapporten och må gälla i detta sammanhang.

Föreningen Sveriges konsthantverkare och industriformgivare:

Vi förutsätter att i begreppet "konst" också inbegripes konsthantverk, bruksföremål som möbler o. d.

Statskontoret:

Det synes lämpligare att 2 § i den föreslagna förordningen utformas på följande sätt:

"Förordningen gäller inte den verksamhet som bedrivs av

1. statens konstråd,
2. statliga myndigheter, främst museer, bibliotek och vetenskapliga institutioner, med uppgift att främja kulturhistoria – – – riksorganisation m. fl."

Denna formulering täcker enligt statskontorets mening de fall där undantag från huvudregeln framstår som befogade och – i praktisk tillämpning – nödvändiga. Det saknas däremot anledning att generellt meddela undantagsföreskrifter för olika slag av museer, bibliotek och vetenskapliga institutioner vid statliga myndigheter som har andra uppgifter än "att främja kulturhistoria – – –".

Generaltullstyrelsen:

I 2 § torde en precisering av vad som avses med museer och bibliotek (statliga, kommunala, enskilda) vara önskvärd.

Postverket:

Med utgångspunkt i att den planerade förordningen skall avse endast lån av konstverk som syftar till att förbättra arbetsmiljön hos statliga myndigheter finns från postverkets sida intet att erinra mot utkastet till förordning. – – – I vad gäller lån av konstverk m. m., som mottagits i annat syfte än nyss sagts, såsom lån för tillfälliga utställningar exempelvis i samband med jubileer eller för utställning i av myndighet anordnat museum, exempelvis postmuseum, faller sådana lån såvitt postverket kan bedöma inte under den avsedda förordningen.

Kammarkollegiet:

Som svar på den i rapporten redovisade enkäten uttalade kollegiet att ett skäl att frånga den restriktiva inställningen till inlåning av konst skulle vara ett tillfälligt lån t. ex. i samband med en utställning. Man kan hävda att detta krav har tillgodosetts därigenom att förordningen är avsedd att gälla lån av konstverk *för utsmyckning*. Å andra sidan gör förordningen i 2 § undantag för sådana statliga organ som förmodas ha intresse av konstverken av andra skäl än utsmyckning av sina lokaler. Denna i någon mån bristande överensstämmelse föreslås bli löst på så sätt att orden "för utsmyckning av sina lokaler" utgår. Vid de rätt fåtaliga tillfällen då en myndighet har intresse av att låna konst m. m. till en tillfällig utställning eller dylikt torde det finnas möjlighet att få särskilt tillstånd till detta av regeringen, dispens, såvida inte beslutanderätten i sådana frågor skall delegeras till statens arbetsgivarverk.

4 Långivare

De flesta remissinstanserna tillstyrker förslaget att bara vissa långivare skall få komma i fråga och anser även att den begränsning av långivarna som föreslås är väl vald. Som skäl härför framhålls bl. a. vikten av att allmänhetens förtroende för en myndighet inte får rubbas till följd av myndighetens konstlån.

Från flera håll pekas på att det är lämpligast att myndigheternas konstlån i första hand sker från statens konstråd eller statens konstmuseer. Dessa myndigheter bör tillförsäkras sådana resurser och arbetsformer att erforderliga miljöförbättringar i form av konst i myndighetslokaler kan genomföras med hjälp av medel därifrån, sågs från något håll.

En remissinstans anser att det bör klargöras i förordningen att de statliga myndigheterna även fortsättningsvis har rätt att låna konst från andra statliga myndigheter.

En hel del instanser ställer sig emellertid avvisande till en begränsning av långivarna, föreslår vissa ändringar eller anför andra synpunkter i denna del. En myndighet, Landskrona polisdistrikt, ställer sig starkt kritisk till rapportförslaget om en begränsning av lånemöjligheterna.

Bland de remissyttrandena där förslaget inte utan vidare tillstyrks märks följande.

Domstolsverket:

Enligt domstolsverkets mening finns det inte fog för att generellt förbjuda lån från privata långivare. Domstolsverket vill därför förorda att 3 § förordningen ges sådant innehåll att en myndighet får låna konst såvida det är uppenbart att lånet inte är ägnat att rubba förtroendet för myndigheten. — — — Prövningen av frågan om en myndighets lån är av sådan natur att dess oväld kan komma att ifrågasättas på grund av konstlånen bör lämpligen ankomma på myndigheten själv eller respektive centralmyndighet.

Landskrona polisdistrikt:

Polisstyrelsen anser, att lån i fortsättningen också skall tillåtas från icke-statliga ägare. Dock bör begränsning därvid icke ske på sätt som anges under p. 3.1 (sid. 29) i rapporten. Liksom styrelsen tidigare angivit, bör lån framdeles tillåtas även från privata personer. Att såsom framhålls under nyssnämnda punkt införa en begränsning av kretsen av långivarna för risken av att "allmänhetens förtroende för en myndighet eller dess tjänstemän skadas till följd av myndighetens konstlån" synes vara ett överdrivet betraktelsesätt. Kan det måhända påvisas att opartiskhet icke iakttagits? Finns det överhuvudtaget skäl att i sammanhanget ifrågasätta myndigheternas oväld? Det förefaller vara ett utomordentligt långsökt argument för att i framtiden förhindra inlåning av konstverk. Att enbart "offentliga" långgivare skall förekomma innebär, att myndigheters lokaler till stor del kommer att vara utan konstföremål. Tilltron till statens konstråds eller till statens konstmuseers och andra statliga museers förmåga att kunna tillhandahålla myndigheterna konstverk torde enligt polisstyrelsens bedömning delvis sakna förankring i verkligheten. Vår uppfattning är, att nyssnämnda institutioner inte alls motsvarar vad som påstås i rapporten under p. 3 (sid. 26). Det utbud som hittills funnits har – såvitt är känt – definitivt inte alls motsvarat efterfrågan vad gäller utsmyckning i åtminstone nya polishus. Ett genomförande av de intentioner som finns avseende långivarna kommer att medföra, att konstverk kommer att få återlämnas utan att egentlig grund därtill föreligger. Konsekvensen blir en utomordentligt tråkig miljö till nackdel för både offentligt anställda och besökande allmänhet. Det synes vara en reglering av ett förhållande, som icke gagnar någon eller något. Rapporten leder till ingrepp i mellanhavanden, som pågått under många år utan någons fördel eller förfång. Nuvarande långgivning/deposition bör få fortsätta med de tillstånd, som härför fordras jämlikt regeringsformen.

Statskontoret:

Förslagets 3 § andra stycket bör kompletteras på förslagsvis följande sätt:

"2. sådana stiftelser, ekonomiska eller ideella föreningar – – –".

I annat fall utesluts möjligheten att låna in konstverk från ett flertal läns museer.

RRV:

Vad gäller kretsen av "tillåtna" långgivare i 3 § författningsförslaget vill RRV framhålla att det kan finnas anledning överväga om det inte i undantagsfall bör finnas möjlighet för myndigheterna att låna in konstföremål även från andra kategorier av långgivare, i första hand privatpersoner. Det kan exempelvis röra sig om konstföremål med nära anknytning till den aktuella myndigheten och dess verksamhet. Det kan också tänkas fall då en utlåning för långgivaren framstår som ett första steg på väg mot en slutgiltig donation. Självfallet måste dock omständigheterna i det enskilda fallet vara sådana att risk för förtroendeskada inte föreligger.

SIPU:

Strävandena att åstadkomma en trivsam och stimulerande arbetsmiljö har föranlett många statliga myndigheter att intressera sig för inlåning av konstföremål. Härvid har man naturligtvis i så stor utsträckning som möjligt anlitat statens konstmuseer och statens konstråd.

Många myndigheter har dock – liksom SIPU – gjort den erfarenheten att intresset för konst och att med konstföremål åstadkomma en rikare utsmyckning av många ganska sterila arbetsmiljöer är mycket stort och att det därför inte alltid räckt till med inlåning av konst som finns i statens ägo.

SIPU har full förståelse för de strävanden som redovisas från många myndigheter och som inneburit att man även utnyttjat andra långgivare än staten. Detta har också varit möjligt därigenom att det funnits ett allmänt konstfrämjande intresse och ett intresse av att göra redan befintliga konstsamlingar tillgängliga för fler människor.

SIPU anser att de långgivare rapporten vill godta och föreslår i och för sig är lämpliga och i första hand bör komma i fråga. Deras lämplighet är i och för sig självklar och den beror inte enbart på att man med dessa föreslagna långgivare undviker beroende- och jävssituationer utan även på att de representerar ett organiserat konstkunnande, manifesterat i disponibla konstsamlingar, ofta anskaffade med stöd av allmänna medel.

SIPU anser i motsats till rapporten att det bör vara möjligt för myndigheter att efter eget bedömande även vända sig till andra långgivare än dem som ingår i den nu föreslagna kretsen. Många myndigheter har redan funnit sig kunna acceptera privata långgivare. Myndigheter är redan nu skyldiga att se till att i de sin myndighetsutövning inte hamnar i beroende- och jävssituationer. Vid beslut om inlåning ankommer det på myndighet att bedöma om det föreligger eller kan komma att föreligga någon sådan risk eller om allmänhetens tilltro till myndigheten skulle kunna skadas. Myndigheterna har redan ett sådant ansvar och de bör vara bäst skickade att göra erforderliga bedömningar. Det bör vara helt tillräckligt att i den förordning som föreslås i rapporten erinra om nu berört ansvar.

Statens kulturråd:

Kulturrådet anser att det finns kulturpolitiska motiv som gör att statliga myndigheter i första hand bör vända sig till statens konstråd när det gäller utsmyckning av de egna arbetslokalerna. Det är beklagligt att konstrådet ej fått resurser nog att kunna svara mot de behov som finns, speciellt som dess verksamhet kommer idag verksamma konstnärer till del. Statens konstmuseer kan också deponera konstverk till statliga myndigheter. Det är å andra sidan både naturligt och positivt att personalen vänder sig till kommuner och andra parter för att förbättra sin arbetsmiljö om den tvingas vänta för länge på utsmyckning genom konstrådets och konstmuseernas försorg.

Statens konstråd:

Konstrådet vill understryka vad som sägs i rapporten om intresset av att rådet och museerna i första hand anlitas för att få tillgång till konstföremål. Om sakkunniga institutioner på detta sätt medverkar vid utsmyckningen ökar nämligen möjligheterna avsevärt att skapa en enhetlig och därmed också mera harmonisk samlad arbetsmiljö.

Det är emellertid att hänge sig åt illusioner att tro att det hos konstrådet och museerna skulle finnas ett förhållandevis stort utbud av konstverk. Härför är de tillgängliga resurserna helt otillräckliga i förhållande till behovet. Trots att konstrådet med hänsyn till resursknappheten inte har gått ut med någon samlad information till de statliga myndigheterna om möjligheterna att erhålla konst från rådet, är väntetiden för närvarande åtminstone fyra år för de ansökningar som ändå har getts in. Med nuvarande tillström-

ning av ansökningar bedöms väntetiden öka ett till två år för varje budgetår som går utan att rådets resurser förstärks. Om resurserna i stället – så som nu är fallet – urholkas blir läget alltmer ohållbart.

Det kan tilläggas att rådet, i syfte att kartlägga de faktiska behoven, avser att lämna myndigheterna sådan information som har omtalats i det föregående. Därmed kommer väntetiden att på en gång kraftigt förlängas och trycket på rådet att ytterligare öka.

Enligt vad konstrådet har erfårit är läget hos statens konstmuseer i vart fall inte bättre än för rådets del.

En förutsättning för inskränkningar av den omfattning som föreslås i rapporten bör därför enligt konstrådets uppfattning vara att anslaget till rådet uppräknas i betydande mån.

När det gäller den nuvarande ordningen är det naturligtvis ett absolut villkor att inlån från enskilda inte sker ifall tilltron till myndighetens objektivitet kan rubbas. En föreskrift om att inlåning inte får ske i sådana fall bör därför under alla omständigheter meddelas. Det finns emellertid många situationer då en inlåning inte behöver inge några farhågor av den art som har sagts nu men då regleringen i 3 § i förslaget till förordning om statliga myndigheters lån av konstverk för lokalutsmückning ändå skulle hindra en inlåning. Detta kan knappast anses sakligt motiverat. Som exempel kan nämnas lån från fonder eller stiftelser som har inrättats i syfte bl. a. att möjliggöra prydnade av aktuella myndighetslokaler.

Statens konstmuseer:

I rapporten hänvisas (s. 16, 17) till den verksamhet som bedrivs av statens konstmuseer och statens konstråd. Beträffande statens konstmuseers roll i detta sammanhang uppges att "statsmyndigheter torde i ganska stor omfattning utnyttja möjligheterna att vända sig till statens konstmuseer för att få låna konst i statlig ägo". Statens konstmuseer finner det angeläget att understryka att denna verksamhet, som omfattar ca 10000 konstverk, icke är av den storleksordningen att den i framtiden kan tillgodose behoven hos ett ständigt ökande antal statliga förvaltningar. De konstverk som utlånas tillhör museernas egna samlingar vilket förutsätter vittgående administrativa rutiner och höga krav på säkerhet. Samlingarna ökas ej genom speciella inköp för utlån och accessionen är ringa. Utlånen regleras alltid genom låneavtal. För icke-statliga låntagare utgör försäkringsvillkoret ett krav. I denna grupp ingår bl. a. de regionala och lokala museer genom vilka statens konstmuseer som centralmuseum söker driva regional verksamhet. Vårdansvaret för konstverken åvilar låntagaren i enlighet med de principer som redovisas i rapporten (s. 21).

Som tillsynsmyndighet över statligt ägd konst, som ej står under tillsyn av annan myndighet med konstvetenskaplig sakkunskap, vill statens konstmuseer även fästa uppmärksamheten på möjligheten av lån från en statlig myndighet till en annan.

Med kännedom om det stora behovet och värdet av konstverk för utsmückningsändamål och de begränsade resurser statens konstmuseer har för detta ändamål anser statens konstmuseer att möjligheter till inlån från även icke statliga instanser bör eftersträvas.

Om kommuner, landsting, stiftelser och ideella föreningar som har till ändamål att främja konstintresset i enlighet med rapportens förslag vill medverka till utsmückningen av statliga myndigheters tjänstelokaler bör detta välkomnas.

Kommerskollegium:

Enligt kollegiets mening bör undantag från förbudet mot inlåning av privatägd konst kunna medges efter särskild framställning, om det är fråga om inlåning av konst för speciella ändamål, exempelvis jubileer.

Jämställdhetsombudsmannen:

En statlig myndighet bör kunna få låna in konstverk också från enskilda konstnärer. Inlåning får självfallet inte ske på sådant sätt att myndighetens ojävighet skulle kunna ifrågasättas.

Länsstyrelsen i Hallands län:

Länsstyrelsen anser att långivarkretsen bör vidgas till att även omfatta enskilda personer (konstnärer och deras anhöriga). För länsstyrelsens vidkommande har det, då det gällt att låna konst från enskilda personer, hittills uteslutande varit fråga om att låna konst till residensets representationsdel. För landshövdingen får det anses vara mycket önskvärt och angeläget att i representationsvåningen kunna visa konst av seriösa och framstående konstnärer, som har sin verksamhet i länet. Även om lånen sker från privatpersoner (konstnärer) torde några beroendesituationer inte behöva befaras. Som exempel kan nämnas att på Halmstads slott enligt konstnärernas egen önskan och med landshövdingens positiva medgivande finns inlånat ett antal konstverk av konstnärer ur Halmstadgruppen. Långgivare är konstnärer i gruppen eller deras anhöriga. Dessa konstverk representerar ett betydande värde.

5 Myndigheternas ansvar

Från flera håll framhålls det värdefulla i att det nu belyses vilket ansvar som åvilar en myndighet vid konstlån. Det anses viktigt att långgivare och låntagare har full klarhet i vilka regler som gäller.

De remissinstanser som har yttrat sig särskilt om vilket ansvar myndigheterna i fortsättningen bör ikläda sig vid konstlån är i allmänhet positiva till förslaget i den delen.

En grupp remissinstanser har emellertid avvikande uppfattning och anser att staten bör ikläda sig ett mer vittgående ansvar än det föreslagna. De menar att inlåningsmöjligheterna annars försvåras eller försvinner. Någon instans uppger sig vara tveksam till lösningen i ansvarsfrågan utan att ange något närmare skäl för sin inställning.

Till denna avvikande grupp hör följande instanser.

Ljungby tingsrätt:

Tingsrätten har ingen erinran mot en begränsning av statens ansvar såvitt avser kommun och andra långgivare som uppräknas i förslagets 3 § 1 p.

Däremot anser tingsrätten att staten vid inlåning från föreningar och stiftelser som avses i 3 § 2 p. i förslaget bör ansvara för inlånad konst motsvarande det skydd som ges genom försäkring mot stöld och brand m.m. Den inlånande myndigheten är den part i låneförhållandet som normalt sett har fördel av låneavtalet och staten kan genom detta besparas

kostnader för prydnad av myndighetens lokaler. Utlånare som avses i 3 § 2 p. i förslaget torde regelmässigt ha små ekonomiska resurser och det framstår därför som föga tillfredsställande att myndigheten-staten skall dra all fördel av lånet och samtidigt låta utlånaren svara för kostnaden för försäkring av föremålen.

Kammarkollegiet:

Ansvarsfrågan beträffande de lån som regleras av den föreslagna förordningen finner kollegiet löst på ett tillfredsställande sätt i rapportförslaget. Ansvaret för de föremål – det kan komma att gälla inte enbart konst – som lånas vid speciella tillfällen däremot bör vara mer omfattande. Kollegiet finner det i dessa fall naturligt att staten ikläder sig samma ansvar som staten kräver vid utlåning till andra än statliga myndigheter.

Statens kulturråd:

Kulturrådet har ingenting att invända mot de resonemang och slutsatser som framförs i rapporten. Däremot finner rådet att rapporten inte uttryckligen behandlar ansvarsfrågan i händelse av stöld. Kulturrådet tolkar detta som att långivaren är oskyddad om ett konstverk förkommer. Detta betraktar kulturrådet som oskäligt. Det bör vidare framgå klart i förordningen vad som gäller i händelse av stöld.

Statens konstmuseer:

Rapporten avfärdar utan motivering tanken att staten genom en sådan förordning skulle försvåra lånemöjligheterna. Statens konstmuseer finner det för sin del troligt att de stiftelser och föreningar, bl. a. läns museer, som f. n. bidrar till utsmyckning av statliga myndigheters lokaler icke torde vilja fortsätta denna verksamhet, om staten avsvär sig allt ansvar i händelse av stöld eller brand.

Statens sjöhistoriska museum:

I förordningen har staten begränsat sitt ansvar att gälla skador som tillfogas långivaren p. g. a. försummelse av myndigheten eller någon där anställd. Detta medför att lån till statlig myndighet kan komma att innebära ett avsevärt ekonomiskt risktagande för ägaren, som uppenbarligen har att svara för skada eller förlust som kan uppkomma genom våda. Eftersom lånet ligger i myndighetens intresse och ej i ägarens, synes det icke skäligt att låta ägaren stå för en avsevärd del av risken. I synnerhet är detta fallet när ägaren är en stiftelse eller en ideell förening.

Statens invandrarverk:

Enligt cirkuläret (1973: 643) till statsmyndigheterna om föreningsverksamhet i myndighetslokaler m. m. skall myndigheterna på olika sätt stödja den föreningsverksamhet som förekommer vid myndigheterna. Detta kan ske genom att myndigheterna upplåter lokaler.

Invandrarverket upplåter sina lokaler bl. a. till en konstförening, vars medlemmar är anställda vid myndigheten. Konstföreningen anordnar regelbundet utställningar i verkets foajé av inlånade konstverk. Om och i så fall vilka ansvarsfrågor som därvid kan uppkomma har inte belysts i promemorian, vilket hade varit värdefullt.

Bostadsstyrelsen:

Styrelsen har ingen erinran mot de förslag som framförs i rapporten. Styrelsen vill dock föreslå att generell överenskommelse i ansvarsfrågan träffas med läns museer och andra vanligen förekommande långgivare.

Länsstyrelsen i Gotlands län:

Länsstyrelsen tillstyrker föreliggande förslag till förordning förutom 5 §. Enligt länsstyrelsens mening sker inlåning regelmässigt på initiativ av låntagaren och i dennes intresse. Det kan då inte anses rimligt att långgivaren ställer sin egendom till förfogande utan att låntagaren ikläder sig fullt ansvar för egendomen, särskilt som det förutsätts att någon ersättning för lånet som sådant inte utgår. Länsstyrelsen anser sålunda att låntagaren skall ha strikt ansvar för inlånad konst.

Stockholms kommun:

Kulturförvaltningen får bestämt avstyrka utformningen av ansvarsbestämmelserna. Dessa måste i stället utformas så att mottagaren ikläder sig fullt ansvar. Om förordningen stadfästes i föreslagen form, nödgas stads-museet återkalla samtliga sina depositioner hos statliga myndigheter. — —
— De i rapporten föreslagna ansvarsbestämmelserna har fått en olycklig utformning. Enligt dessa skulle de statliga myndigheterna endast ta ett s. k. presumtionsansvar, dels för skada uppkommen genom försumlighet från myndigheten eller dess anställda, men ej ansvar för skada i samband med bl. a. stöld, brand eller vattenskada.

På sådana villkor kan kommunen inte ställa värdefulla konstverk till statens förfogande. Om inte låntagaren tar sitt fulla ansvar för föremålen, nödgas kommunen återkalla de konstverk som idag är utdeponerade. Risken är i så fall uppenbar att man i framtiden helt måste avstå från att låna ut värdefull konst för utsmyckning av de statliga myndigheternas lokaler.

Svenska kommunförbundet:

Någon anledning att söka vidga inlånarens ansvar utöver det presumtionsansvar, som följer av gällande rätt, finner styrelsen ej heller skäl att här förorda. Styrelsen vill dock påpeka att konsekvenserna av att t. ex. kommunal långgivare sålunda får stå viss risk vid en utlåning, som i och för sig kan täckas genom försäkring, inte är ägnade att stimulera till utlåning, om ej i låneavtalet överenskommets om avgift för att täcka kostnader av detta slag.

SACO/SR:

Långgivarens situation är enligt vår uppfattning inte tillfredsställande beaktad. Inlån från icke statliga institutioner kommer att omöjliggöras. Staten bör ikläda sig samma ansvar som staten kräver vid utlåning till andra än statliga myndigheter, svara för kostnader som kan uppkomma i samband med konstverkens vård samt teckna försäkring för de inlånade konstverken.

6 Försäkringar m. m.

De flesta remissinstanserna lämnar utan erinran förslaget om att också i detta sammanhang tillämpa det allmänna förbudet för de statliga myndigheterna att teckna försäkring för att skydda staten eller i dess tjänst anställd personal mot ansvarighet.

Men ett antal instanser – bl. a. de som nämns nedan – anser tvärtom att de statliga myndigheterna bör tillåtas att teckna försäkringar vid konstlån, åtminstone i en del fall.

Ljungby tingsrätt:

Tingsrätten anser att förslaget bör ändras på det sätt att staten beträffande lån från stiftelser m. fl. enligt 3 § 2 p. i förslaget åtar sig ansvar som motsvarar normalt försäkringsansvar.

Postverket:

Eftersom även lån av konstverk m. m. som mottagits i annat syfte än för att förbättra arbetsmiljön – såsom lån för tillfälliga utställningar i samband med jubileer eller för utställning i av myndighet anordnat museum – berörs i rapporten vill vi meddela vår uppfattning att sådana lån bör undantas från förbudet mot försäkring, antingen på så sätt att myndigheten får möjlighet att teckna sådan utställningsförsäkring av allrisktyp som nämns under 3.3 i första stycket i rapporten eller, där så befinns lämpligare, bestrida långgivarens särskilda kostnader för försäkring av det utlånade föremålet under den tid det är utlånat. Utan sådant undantag från förbudet mot försäkring torde möjligheterna att låna utställningsobjekt få bedömas som ringa.

RRV:

RRV delar uppfattningen att det inte finns skäl att i förevarande fall gå ifrån principen om staten som självförsäkrare. Eftersom erfarenheten har gett vid handen att det är möjligt att kringgå försäkringsförbudet i 1954 års cirkulär genom att teckna hyresavtal med i hyresbeloppet inkluderade försäkringspremier, tillstyrker RRV förslaget om att deposition och hyra skall jämföras med lån (1 § andra stycket i författningsförslaget).

Statens kulturråd:

Kulturrådet anser att det kan finnas tillfällen och omständigheter som gör att båda parter skulle vara betjänta av att försäkring tecknas på låntagarens bekostnad. Det bör i så fall vara möjligt för låntagaren att betala kostnaden för försäkringspremien, om långgivaren tecknar försäkringen. I rapporten diskuteras inte om en sådan lösning är förenlig med gällande lag. Kulturrådet anser att berörda verk bör informeras på denna punkt, via förordningen eller på annat sätt.

Statens konstmuseer:

Statens konstmuseer önskar i detta sammanhang belysa några av de problem som gäller försäkringsansvar för konstföremål i offentliga samlingar och för prydnade av arbetslokaler.

När statens konstmuseer utlånar konstverk till icke-statliga institutioner kräver museerna att mottagaren låter försäkra verken genom s. k. allriskförsäkring. Denna regel gäller vare sig konsten används som utsmyckning av tjänstelokaler eller utlånas för att ingå i offentliga samlingar, t. ex. läns museer och kommunala konstmuseer. Statens konstmuseers strävan att bedriva regional verksamhet hämmas ofta av de omfattande försäkrings- och vårdkostnader som läns museer och andra museer har att erlagga i samband med lån ur statens konstsamlingar. Det förtjänar påpekas att dessa institutioner ur säkerhetssynpunkt torde vara vida överlägsna de lokaler i vilka staten förväntar sig få möjlighet att exponera inlånad icke-statlig konst utan att teckna försäkring eller ställa garanti för värdet.

Inlån till statens konstmuseer vid tillfälliga utställningar och under kortare perioder berörs inte av försäkringsförbudet inom statsförvaltningen och har heller inte behandlats i föreliggande rapport. Däremot refereras tre exempel på hur staten genom riksdagsbeslut har ställt garanti för värdet av dyrbarare konstföremål som inlånats till statliga museer för tillfälliga utställningar.

Som stöd för den regionala konstverksamheten för vilken statens konstmuseer som centralmuseum har ett landsomfattande ansvar skulle även de av statens konstverk som utlånas till de statsunderstödda regionala museerna omfattas av den statliga värdegarantin under förutsättning att uppställda säkerhetsföreskrifter är uppfyllda.

Statens sjöhistoriska museum:

Statens sjöhistoriska museum anser att i förordningen bör lämnas utrymme för statlig myndighet att åta sig ansvaret för det inlånades fulla värde genom att teckna försäkring. Ett sådant förfarande är museerna ofta tvungna att tillgripa för att kunna få låna konst och föremål avsedda för tillfälliga utställningar, trots att detta står i strid med cirkuläret 1954: 325. En revision av cirkuläret synes därför enbart av denna anledning av behovet påkallad.

Jämställdhetsombudsmannen:

Enligt ombudsmannens uppfattning är det rimligt att myndigheter får möjlighet att genom försäkring säkerställa sig mot ersättningsanspråk t. ex. på grund av stöld eller vandalisering. Detta torde i många fall vara en förutsättning för att lån överhuvud skall komma till stånd.

Länsstyrelsen i Hallands län:

Länsstyrelsen anser – särskilt då det gäller lån från enskilda – att konstverken på ett eller annat sätt bör hållas helt försäkrade. Eftersom principen att staten inte får teckna försäkring inte kan frångås, synes det rimligt att lånande myndighet – förslagsvis efter hörande av statens konstråd – kan erhålla statsgaranti för ersättning vid skada eller förlust av utlånat föremål. Därvid vore det värdefullt om regeringen av riksdagen skulle kunna inhämta ett allmänt bemyndigande att vid behov i sådana här fall få ställa garanti som omfattar värdet på föremålen.

Lokala skattemyndigheten i Helsingborg:

Ansvarsfrågan är väsentlig i sammanhanget och av avgörande betydelse för fortsatta lån från "gamla" tillåtna långivare. För vår myndighet och

säkert många andra lokalmyndigheter är lånen baserade på avtal från den tid då myndigheterna var kommunala organ. Det var då naturligt att konstverk lånades från kommunala museer till egna myndigheter. Om försäkringsförbudet blir absolut, kan det resultera i att konstverken i lokalerna får lämnas tillbaka. Vi har f. n. en årlig kostnad för del i taveförsäkring på 57 kr. Det är en mycket blygsam utgift, som borde kunna accepteras som en förvaltningskostnad även i fortsättningen. Presumtionsansvar för låntagare skall gälla i framtiden, men förlust genom stöld skulle bäras av långivaren-ägaren. Det är inte rimligt, eftersom det är låntagaren-myndigheten, som har glädje av lånet, inte kommunen. Försäkringsförbudet borde inte vara så kategoriskt.

7 Avtalsform

I princip samtliga remissinstanser tillstyrker förslaget i denna del.

Ett par instanser anser därutöver – som framgår av följande citat – att enhetliga låneavtal bör utarbetas.

Länsstyrelsen i Hallands län:

Det vore lämpligt att formulär till sådant avtal centralt utarbetas så att behandlingen olika myndigheter emellan i dessa avseenden blir likformig.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län:

Förslag till låneavtal i något slags katalog vore lämpligt. En sådan kanske kan framställas av någon av statsverkets myndigheter.

8 Värdering

Övervägande antalet remissinstanser har utan motivering tillstyrkt förslaget i denna del.

Strängt taget är det bara en remissinstans som är kritiskt inställd i denna del. Från något håll pekas dock på problemet att få hållbara värderingar.

Här skall följande särskilda synpunkter antecknas.

Socialstyrelsen:

Beträffande bilaga 3 till rapporten, utkast till Förordning om statliga myndigheters lån av konstverk för lokalutsmickning, föreslås att mening-
en i 7 § 2 st. ändras till

”Om parterna inte kan enas om konstföremålets värde, skall låntagande myndighet låta värdera föremålet”.

RRV:

Beträffande 7 § sista stycket i författningsförslaget föreslår RRV att orden ”för motsvarande ändamål” tillägges efter ”disponerar”. Det kan visserligen sägas att värderingskostnader i normalfallet torde uppgå till

relativt obetydliga belopp, men det framstår ändå som angeläget att de hänförs till förvaltningskostnader, oavsett hur dessa än redovisas i myndighetens bokföring.

Konsumentverket:

Enligt verkets mening kan det knappast vara nödvändigt att man så snart det "råder tveksamhet om värdet" skall låta värdera föremålet. Ett så kategoriskt krav innebär en överdriven administration och ger upphov till onödiga kostnader. I många fall lär man ungefärligen kunna bedöma vilka värdegränserna uppåt och nedåt kan vara, och det bör kunna räcka att dessa anges i avtalet.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län:

Det torde i en del fall ställa sig svårt att få hållbara värderingar, varför kraven på angivande av värde i avtalen bör utformas så, att inlåning ej försvåras. Det reella penningvärdet på ett konstverk är ofta ej identiskt med det inköpspris ägaren betalt, ej heller med hänsyn till penningvärdets förändring.

9 Medgivande att låna särskilt värdefull konst

De flesta remissinstanserna har inte haft något att erinra mot förslaget om krav på medgivande från statens konstråd.

Men kritiska röster har också höjts. Från några håll menar man t. ex. att det bör vara statens konstmuseer och inte konstrådet som skall pröva frågan om medgivande till lån av föremål med visst värde. Tillsynsansvaret för lösa konstverk i statens ägo ligger nämligen sedan länge hos statens konstmuseer, framhålls det. Men *statens konstmuseer* själva anser sig inte vara lämpade att åta sig uppgiften på grund av den ekonomiska värderingsaspekt som förutsätts åligga kontrollmyndigheten. Konstmuseerna betecknar f. ö. förslaget om restriktivitet och kontroll vid lån till stora värden som "helt meningslöst" i ljuset av slutförslaget. Och *statens konstråd* uppger för sin del att syftet med dess tillståndsprovning bör analyseras och närmare riktlinjer för rådet därefter anges. Om tillståndsuppgiften läggs på rådet, måste det när det behövs kunna tillföras juridisk sakkunskap och expertis på äldre konst. Även ersättning för arbetet måste tillföras rådet i någon form, anser rådet, som också för fram tankar på att inrätta en särskild nämnd för tillståndsprovningen.

I yttrandena anförts i denna fråga vidare följande.

Socialstyrelsen:

Förslagets 8§ bör ändras så, att ett konstföremål, som jämlikt den värdering som skett med stöd av 7§ är värt mer än 25 000 kr, får lånas först sedan "statens konstråds medgivande till inlåningen inhämtats". En sådan ändring gör det klarare i vilka sammanhang en myndighet måste göra framställning till konstrådet.

Statskontoret:

Förslaget 8§ bör ändras så, att det fordras medgivande från statens konstmuseer till inlåning av "ett konstföremål som bedöms vara värt mer än 25 000 kronor". En föreskrift om medgivande från statens konstråd framstår som mindre lämplig. Tillsynsansvaret för staten tillhöriga lösa konstverk ligger nämligen sedan länge hos statens konstmuseer.

Statens kulturråd:

För kontrollens skull men även med tanke på stöldriskerna anser kulturrådet det vara värdefullt att en övre gräns införs för det tillåtna värdet på inlånade konstverk såsom föreslås i rapporten. Statens konstråd skulle enligt detta förslag kunna ge tillstånd för inlån av verk överstigande ett värde av 25 000 kr. Kulturrådet anser att konstrådet, under förutsättning att antalet uppdrag inte blir för omfattande, i samband med och som underlag för beviljande av tillstånd skaffar sig en bild av de säkerhetsförhållanden som råder i lokalerna hos det verk som ska hysa konstverket.

Statens konstråd:

En förutsättning för tillståndsprovning av detta slag måste vara att syftet analyseras och att närmare riktlinjer ges på grundval av analysen.

Rådet finner naturligt att det engageras när det gäller rådgivning och annat bistånd i fråga om utsmyckning av lokaler som används av statliga organ. Myndigheten är emellertid inte enligt sin instruktion så sammansatt att expertis på äldre konst är garanterad inom densamma. I vart fall om lån från enskilda tillåts även i framtiden bör provningen bl. a. avse lämpligheten av inlåning från objektivitets- och tilltrossynpunkt. Konstrådet är inte utformat så att heller juridisk expertis är garanterad även om för ögonblicket jurister ingår i detta. Om den aktuella uppgiften skulle läggas på rådet måste det därför i tillståndsärendena vid behov tillföras juridisk sakkunskap likaväl som expertis på äldre konst. Ett alternativ är att tillståndsprovningen anförtros åt en särskild nämnd med företrädare för både juridisk och konstnärlig sakkunskap. Härvid ter det sig naturligt och önskvärt att den senare rekryteras så att en anknytning kommer att finnas till rådet och konstmuseerna.

Om tillståndsprovningen läggs på rådet måste detta tillföras ersättning i form av avgifter på tillståndsärendena eller på annat sätt så att full kostnadstäckning erhålls för rådets del.

Jämställdhetsombudsmannen:

För värdering av konstverken bör statens konstråd anlitas redan så snart värdet av ett konstverk kan beräknas uppgå till 15 000 kr.

Konsumentverket:

Verket vill ifrågasätta om det är praktiskt motiverat att kräva att statens konstråd skall ge tillstånd till lån i vissa fall.

Statens konstmuseer:

Statens konstmuseer finner det förslag som framläggs i rapporten (s. 29) om restriktivitet och kontroll i fråga om lån till stora värden vara helt meningslöst i beaktande av rapportens slutförslag. Det synes vara långivarens ensak om denne önskar bekosta försäkring för ett dyrbart konstföre-

mål för att sedan utlåna det till statlig myndighets prydnad. Förslaget om att statens konstråd skulle fungera som kontrollmyndighet äger tillämpning endast i samband med pågående utsmykningsuppdrag då konstrådet kan fungera som rådgivande instans. Enligt nuvarande ordning övertar statens konstmuseer tillsynsansvaret i samband med att utsmykningsuppdraget avslutas och föremålen övergår i den utsmyckade myndighetens ägo. På grund av den ekonomiska värderingsaspekt som förutsätts åligga kontrollmyndigheten är statens konstmuseer emellertid inte lämpade att åta sig denna uppgift.

Länsstyrelsen i Gotlands län:

Utformningen av 8 § kan ge anledning till tveksamhet, om inlåning avser flera konstföremål som vart och ett inte är värt mer än 25 000 kr men tillsammans är värda betydligt mer. Möjligen bör ett totalt maximibelopp också bestämmas.

SACO/SR:

Slutligen vill vi framhålla stor tveksamhet till förslagets 8 § där statens konstråds medgivande krävs vid inlåning av konstverk värda mer än 25 000 kr. Skall en sådan bedömning ske, bör den göras av statens konstmuseer.

10 Inventarieförteckningar m. m.

Här skall redogöras för några förslag som remissinstanserna lämnar och som inte har tagits upp i rapporten. Bl. a. föreslås att konstföremål som inlånas av myndigheterna bör registreras med uppgift om ägare etc. — Samhällsägda institutioners utlåning av konstföremål bör lämpligen ske på artoteksvillkor, heter det från annat håll.

Följande uttalanden kan därvid noteras.

Statskontoret:

Statskontoret vill även fästa uppmärksamheten på vad utbildningsministern i årets budgetproposition (1981/82: 100, bilaga 12, s. 104 f) har anfört om behovet av nya bestämmelser avseende tillsynsansvaret för staten tillhöriga fasta och lösa konstverk. Det kan enligt statskontorets mening finnas anledning att samla de nu aktuella och de inom utbildningsdepartementet förberedda bestämmelserna om konstverk för lokalutsmyckning i en och samma förordning.

RRV:

Konstföremål av nu ifrågavarande beskaffenhet utgör ofta stöldbegärligt gods. De bör därför registreras med motsvarande tillämpning av RRVs cirkulär 1979-02-26 om registrering av inventarier. I registret bör finnas en beskrivning av föremålet. Här bör vidare anges ägarens namn och adress samt finnas en hänvisning till skriftligt avtal om låneuppgörelsen. Även bestämmelser rörande inventering av inlånade inventarier bör införas. Härvid synes också en komplettering av bestämmelsen i 20 § 2 bokföringsförordningen (1979: 1212) önskvärd förslagsvis genom att orden "vare sig

myndigheten äger tillgångarna eller disponerar över dem på annan grund" tillägges efter "erforderligt". RRV kommer därefter att göra motsvarande följdändringar i punkt 8.5 av verkets föreskrifter 1981-05-27 för redovisningsverksamheten inom redovisningsgrupp. I den föreslagna författningen bör en hänvisning lämpligen ske till de allmänna bestämmelserna rörande registrering och inventering av inventarier, förslagsvis: "Beträffande registrering och inventering av inventarier gäller vad därom är särskilt stadgat".

Länsstyrelsen i Uppsala län:

I den föreslagna förordningen bör enligt länsstyrelsen även stadgas skyldighet för låntagare att föra förteckning över konstverket med uppgift om långivare, låneavtal, konstnär, konstverkets namn och tillkomsttid, lokalmässiga placering hos myndigheten, övriga tekniska uppgifter samt fotografiska avbildningar. Vidare bör myndigheten årligen inventera beståndet av konstverk, såväl egna som deponerade verk.

Bostadsstyrelsen:

Styrelsen föreslår, att statens konstråd och statens konstmuseer anmodas att informera myndigheterna (centrala myndigheterna) om möjligheter att låna in konst för att förbättra arbetsmiljön i myndigheterna.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län:

Ett "artotek" som bank och central för en del av upplåningen, byten osv. vore lämpligt att inrätta.

Konstfrämjandet:

När samhällsägda institutioner lånar ut konst till andra, bör det ske på "artoteksvillkor", vilket förutsätter särskilda överenskommelser med konstnärerna. Artoteksutlåning – långtidsutlåning – till institutioner, föreningar och företag m. m. är av stort kulturpolitiskt intresse. Därigenom erbjuds stora möjligheter att bredda kontaktytan mellan allmänheten och bildkonsten, samtidigt som bildkonstnärernas ersättningskrav kan beaktas.

11 Verkställighetsföreskrifter

Övervägande antalet remissinstanser har utan motivering tillstyrkt förslaget i fråga om föreskrifter för verkställigheten av en förordning.

Någon anser att verkställighetsföreskrifterna bör utfärdas av statens konstråd och inte av statens arbetsgivarverk. Några instanser menar att samråd därvid bör ske snarare med statens konstmuseer än med statens konstråd.

Vidare anförs i denna del följande.

Statens konstmuseer (uttalandet återgivet redan i föregående avsnitt):

Förslaget att statens konstråd skulle fungera som kontrollmyndighet äger tillämpning endast i samband med pågående utsmyckningsuppdrag då

konstrådet kan fungera som rådgivande instans. Enligt nuvarande ordning övertar statens konstmuseer tillsynsansvaret i samband med att utsmykningsuppdraget avslutas och föremålen övergår i den utsmyckade myndighetens ägo.

Statskontoret:

Tillsynsansvaret för staten tillhöriga lösa konstverk ligger sedan länge hos statens konstmuseer. Av denna anledning bör även eventuella verkställighetsföreskrifter (9 §) meddelas efter samråd med statens konstmuseer.

RRV:

RRV har framhållit att frågan om den konstnärliga utsmyckningen av myndighetslokaler inte uteslutande bör ses som en arbetsmiljöfråga. Härav följer att statens konstråd bör vara en lämpligare instans än statens arbetsgivarverk, när det gäller att utfärda verkställighetsföreskrifter i ämnet.

12 Övergångsfrågor

De flesta remissinstanserna har tillstyrkt förslaget i denna del.

Postverket har emellertid avvikande uppfattning och anser att s. k. äldre lån från nu föreslagna inte tillåtna långgivare under vissa förutsättningar bör få bestå även i fortsättningen. *Statens konstråd* menar att det i fråga om konstföremål med okända eller svåridentifierbara ägare bör vara tillräckligt för att myndigheten tills vidare skall få behålla konstföremålet att rimliga försök att få tag på ägaren har misslyckats. Förslag förs även fram från *statskontoret* att sådana konstföremål bör deponeras hos statens konstmuseer, som i sin tur kan låna ut föremålet till en myndighet.

Vidare anförs av

Landskrona polisdistrikt:

Därest rapporten skulle leda till en förändring på sätt som anges i dess bilaga 3, bör övergångstiden i p. 2 (s. 53) åtminstone förlängas till den 1 juli 1984. Det är rimligt att myndigheterna ges erforderligt tidsutrymme att reglera sina förhållanden härvidlag med konstföremålens ägare.

Innehåll

Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 23 februari 1983	2
1 Inledning	2
2 Allmänna synpunkter	2
3 Tillämpningsområdet för en reglering	3
4 Långivare	4
5 Myndigheternas ansvar	5
6 Försäkringar m. m.	6
7 Avtalsform	7
8 Värdering	7
9 Medgivande att låna särskilt värdefull konst	8
10 Inventarieförteckningar m. m.	8
11 Verkställighetsföreskrifter m. m.	9
12 Övergångsfrågor	9
13 Genomförande	10
14 Hemställan	10
15 Beslut	10
<i>Propositionsbilaga 1</i> Rapporten (Ds B 1981: 18) Konst i statliga verk	11
<i>Propositionsbilaga 2</i> En sammanställning av remissyttrandena över rapporten	54